

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SOMUNCU BABA'NIN MENKİBELERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Mevlüt BUĞDAYCI
ORCID: 0000-0003-0898-5409

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Aynur YILMAZ
ORCID: 0000-0002-3758-1692

Konya – 2024

ÖN SÖZ

Hızla değişen dünyada değerlerin yozlaştığı veya kaybolmaya yüz tuttuğu görölmektedir. Bugün teknoloji başta olmak üzere savaşlar, ekonomik krizler, hastalıklar vb. gelişmelerin sonucunda dünya toplumlarında sorunların arttığı gözlemlenmektedir. Ülkelerde, bu sıkıntılı durumların önüne geçebilmek için kendi milli, tarihi, kültürel ve manevi değerlerini insanlarına aktarma politikaları izlemeye çalışmaktadır. Bunun içinde okullara çok fazla önem atfedilmektedir. Okullarda da dersler ön plana çıkmaktadır. Toplumumuzda değer aktarımı yapan derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Çünkü hayatla iç içe bir disiplindir. Fakat sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde genel olarak İslami, edebi, tarihi kişiliklere ve bunların hayatlarına çok fazla değinilmediği görölmektedir.

İslam ya da Türk tarihi incelendiğinde birçok kişiliğin kendi dönemini aydınlattığı görölmektedir. Özellikle günümüzde insanlara aktarılması gereken değerlerin anahtarları geçmişte aranabilir. O dönemin önemli şahsiyetleri şiir, hikâye, keramet, menkıbe, eğitim gibi çeşitli yollarla insanları güzel değerlerle tanıştırmışlardır. Bizde bundan hareketle Osmanlı Devleti'nin manevi mimarlarından biri olan Somuncu Baba'nın hayatında ve onun menkıbelerinde yer alan değerleri göz önüne çıkarmak ve vurgulamak istedik.

Bu çalışmada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aysun Aynur YILMAZ'a, benden desteklerini hiç esirgemeyen Dr. Ali ÜREMİŞ'e, arkadaşlarım Ali Melih ÖZÇELİK'e ve Osman GÜNDEŞ'e teşekkür ederim.

Mevlüt BUĞDAYCI

Temmuz 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	3
1.1.1. Alt problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5. Tanımlar	4
2. ALAN YAZIN.....	6
2.1. Değerin Tanımı.....	6
2.2. Değerlerin Gerekliliği.....	7
2.3. Değer ve Değerler Eğitiminin Tanımı.....	8
2.4. Değerler Eğitimi Neden Gereklidir?	9
2.5. Menkıbe ve Özellikleri.....	11
2.6. Milli Eğitim Temel Kanunu Genel Amaçlar	12
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçlar.....	13
2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler	14
2.9. Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünlerin Kullanımı	17
2.10. Somuncu Baba'nın Hayatı.....	18
2.11. Somuncu Baba'nın Hocaları	20
2.11.1. Erdebilli Şeyh Sadreddin.....	20
2.11.2. Erdebilli Şeyh (Hoca) Alaeddin Ali	20
2.12. Somuncu Baba'nın Müritleri.....	21
2.12.1. Hacı Bayram-ı Veli	21
2.12.2. Emir Sultan.....	21
2.12.3. Molla Fenari	22
2.12.4. Şeyh Şücaüddin Karamani	23
2.12.5. Somuncu Baba'nın diğer talebeleri	23
2.13. Somuncu Baba'nın Çocukları	23
2.13.1. Yusuf Hakiki	23

2.14. Somuncu Baba'nın Menkıbeleri.....	24
2.14.1. Ahiret için çalışıyorduk	24
2.14.2. Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları	24
2.14.3. İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar	25
2.14.4. Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın.....	25
2.14.5. Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması.....	26
2.14.6. Şüpheli ot.....	27
2.14.7. İneğin dilinden anlaması	28
2.14.8. Kalpleri kalaylamasını iyi biliriz.....	28
2.14.9. Evladım hiç üzülme.....	28
2.14.10. İdareyi layık olana teslim ederiz.....	29
2.14.11. Ölünce ölmemek.....	29
2.15. İlgili Araştırmalar	30
2.15.1. Tezler.....	30
2.15.2. Makaleler.....	32
3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33
3.2. Verilerin Toplanması.....	33
3.3. Verilerin Analizi.....	34
4. BULGULAR	35
4.1. Birinci Alt Problemlerle İlgili Bulgular.....	35
4.1.1. Dayanışma değeriyle ilgili bulgular	35
4.1.2. Adalet değeriyle ilgili bulgular.....	35
4.1.3. Bilimsellik değeriyle ilgili bulgular.....	36
4.1.4. Estetik değeriyle ilgili bulgular	37
4.1.5. Sorumluluk değeriyle ilgili bulgular	37
4.1.6. Dürüstlük değeriyle ilgili bulgular	39
4.1.7. Duyarlılık değeriyle ilgili bulgular.....	40
4.1.8. Saygı değeriyle ilgili bulgular	40
4.1.9. Sevgi değeriyle ilgili bulgular	41
4.1.10. Yardımseverlik değeriyle ilgili bulgular	41
4.1.11. Vatanseverlik değeriyle ilgili bulgular	42
4.1.12. Çalışkanlık değeriyle ilgili bulgular	42
4.2. İkinci Alt Problemlerle İlgili Bulgular	44
4.3. Üçüncü Alt Problemlerle İlgili Bulgular	44
4.3.1. Adalet değeriyle ilgili etkinlik örneği.....	45
4.3.2. Yardımseverlik değeriyle ilgili etkinlik örneği	46
4.3.3. Bilimsellik değeriyle ilgili etkinlik örneği	47
4.3.4. Sorumluluk değeriyle ilgili etkinlik örneği	48
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	50

5.1. Tartışma.....	50
5.2. Sonuç.....	52
5.3. Öneriler.....	54
KAYNAKLAR.....	55
EKLER.....	67

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Somuncu Baba'nın Menkıbelerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **78** sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%15** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

12/07/2024

Mevlüt BUĞDAYCI

Dr. Öğr. Üyesi Aysun Aynur YILMAZ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

12/07/2024

Mevlüt BUĞDAYCI

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AYK : Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Çev : Çeviren

Ekev : Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı

Haz : Hazırlayan

Hız : Hazreti

IJOESS : International Journal of Eurasia Social Sciences

İÜ : İstanbul Üniversitesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Nşr : Neşreden

ö : ölüm

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

SUTAD : Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Ter : Tercüme

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb : ve benzeri

vd : ve diğerleri

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SOMUNCU BABA'NIN MENKİBELERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mevlüt BUĞDAYCI

Değerler ve değerler eğitimi günümüzde sıkça vurgulanan kavramlar arasında olmaya başlamıştır. Ülkemizde 2018 yılında yenilenen öğretim programlarıyla birlikte değerlere ayrı bir parantez açılmıştır. Okullarda ve derslerde değer aktarımının üzerinde durulmaktadır. İçerisinde birçok disiplin barındıran sosyal bilgiler dersi değerler ve değerler eğitimi konusunda başı çekmektedir. Bu derste değerleri aktarmada edebi ürünlerden yararlanılabilir. Faydalanılacak ürünlerin başında da menkıbeler gelmektedir. Menkıbe, İslami veya tarihi kişiliklerin hayat hikâyeleri, olağanüstü davranışları şeklinde ifade edilebilir. Dolayısıyla sosyal bilgilerde değerlerle ilgili İslami, edebi, tarihi kişilerden istifade edilebilir. Yukarıdaki açıklamaya istinaden Osmanlı Devleti Dönemi'nde yaşamış Somuncu Baba'nın hayatının ve menkıbelerinin incelenmesi ihtiyacı duyulmuştur. Bu İslam âlimi Osmanlı'nın manevi mimarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Somuncu Baba'nın öğrencisi Hacı Bayram-ı Veli'dir. Hacı Bayram'ın öğrencisi ise Akşemsettin'dir. Akşemsettin, Fatih Sultan Mehmet'in hocasıdır. Somuncu Baba'nın soyu peygamber efendimize kadar gitmektedir.

Bu çalışmanın genel amacı, Somuncu Baba'nın menkıbelerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesidir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerler de tespit edilecektir. Araştırmanın başka bir hedefi ise Somuncu Baba'nın menkıbelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabilceğine ilişkin örnekler vermektir. Araştırmada, Somuncu Baba'nın hayatını, menkıbelerini ve değerleri anlatan kitaplar, tezler, makaleler ve sosyal bilgiler öğretim programı referans alınmıştır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman analiz tekniği, verilerin incelenmesinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan on sekiz değerden (adalet, aile birliğine önem verme, bilimsellik, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, estetik, sevgi, saygı, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik) on iki tanesinin doğrudan veya dolaylı yoldan Somuncu Baba'nın menkıbelerinde geçtiği görülmektedir. Bu değerler şöyledir: Sorumluluk, bilimsellik, estetik, sevgi, saygı, adalet, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, yardımseverlik, çalışkanlık ve vatanseverliktir. En çok bulguya ait değer sorumluluktur. Onun ardından çalışkanlık gelmektedir. Diğer değerler ise dengeli dağılmıştır. Bazı menkıbelerde birden fazla değer bulunmuştur. Programda yer alan aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, eşitlik, özgürlük ve tasarruf değerlerine Somuncu Baba'nın menkıbelerinde ulaşılamamıştır. Araştırma neticesinde, Somuncu Baba'nın bazı menkıbelerinin sosyal bilgiler dersinde değer aktarımında faydalanılabileceği kanaatine varılmıştır. Çalışmada, Somuncu Baba'nın bazı menkıbelerindeki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabilceğine yönelik etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgilerde menkıbe kullanımıyla ilgili bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, değerler, değerler eğitimi, Somuncu Baba, menkıbe.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Social Studies Education Program
Master Thesis

EXAMINATION OF SOMUNCU BABA'S LEGENDS IN TERMS OF VALUES IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM

Mevlüt BUĞDAYCI

Values and values education have become among the frequently emphasized concepts today. With the renewed curriculum in our country in 2018, a separate bracket was opened for values. Value transfer is emphasized in schools and lessons. Social studies course, which includes many disciplines, leads the way in values and values education. In this course, literary works can be used to convey values. One of the most useful products is legends. Legend can be expressed as the life stories and extraordinary behaviors of Islamic or historical figures. Therefore, Islamic, literary and historical figures related to values can be used in social studies. Based on the explanation above, there was a need to examine the life and legends of Somuncu Baba, who lived during the Ottoman Empire Period. This Islamic scholar is considered one of the spiritual architects of the Ottoman Empire. Somuncu Baba's student is Hacı Bayram-ı Veli. Hacı Bayram's student is Akşemsettin. Akşemsettin is the teacher of Fatih Sultan Mehmet. Somuncu Baba's lineage goes back to our prophet.

The general purpose of this study is to examine Somuncu Baba's legends in terms of values in the social studies curriculum. In addition, values that are included in the social studies curriculum but are not found in Somuncu Baba's legends will also be identified. Another goal of the research is to give examples of how Somuncu Baba's legends can be used in social studies textbooks. In the research, books, theses, articles and social studies curriculum describing Somuncu Baba's life, legends and values were taken as reference. In this study, document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used and descriptive analysis technique was used to examine the data.

As a result of the study, it was determined that among the eighteen values in the social studies curriculum (justice, giving importance to family unity, being scientific, independence, peace, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, equality, freedom, aesthetics, love, respect, responsibility, savings, patriotism, It is seen that twelve of them (charity) are directly or indirectly mentioned in Somuncu Baba's legends. These values are as follows: Responsibility, scientificness, aesthetics, love, respect, justice, solidarity, sensitivity, honesty, helpfulness, diligence and patriotism. The most important finding value is responsibility. After that comes diligence. Other values are evenly distributed. More than one value has been found in some legends. The values of giving importance to family unity, independence, peace, equality, freedom and savings in the program could not be achieved in Somuncu Baba's legends. As a result of the research, it was concluded that some of Somuncu Baba's legends can be used to transfer values in social studies classes. In the study, activity examples are included on how the values in some of Somuncu Baba's legends can be used in social studies textbooks. As a result of the research, some suggestions were presented regarding the use of hagiography in social studies.

Keywords: Social studies, values, values education, Somuncu Baba, legend.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Değer, insanlık tarihinin başından beri önemini koruyan bir kavramdır. Bilim insanları değer ve değerler hakkında eski zamanlardan itibaren birçok bilgi paylaşımı yapmışlardır. Farklı farklı tariflerle ifade edilmiştir. Değerin geçmişten günümüze birçok tanımı yapılmıştır. Herhangi bir şeyin önemini ifade etmeye çalışan ölçü aracı, herhangi bir unsurun karşılığı, bir şeyin parasal kıymeti, gibi anlamları literatürde yer almaktadır. Bundan başka değer istenen, istenebilen şey, olaylarla veya durumlara yönelik insan tavrı olarak da ifade edilmektedir (Köç ve diğerleri, 2020). Günümüzde yaşanan savaşlar, ekonomik krizler, hastalıklar vb. birçok olay değerleri etkilemektedir. Ancak değerleri etkileyen belki de en önemli unsur teknoloji olarak görülebilir.

Teknolojinin gelişmesi ve olumlu kullanılması insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Fakat teknolojinin aşırı ve kötü kullanılması maalesef toplumumuzda değerleri geri plana itmekte hatta kaybolmasına bile sebep olabilmektedir. İnsanların uygun davranışlar sergileyebilmesi için değerler hakkında düzgün bilgilere sahip olması gerekmektedir. Değerlerle ilgili bilgilerimizde yanlışlık yok ise doğru hareketlerde bulunma durumumuz artmaktadır. Bu anlamda ilk çocukluk zamanından itibaren değer eğitimi geri plana atılmamalıdır. İnsanlığın ortaya çıkışından beri tüm uygarlıklar, devletler vb. oluşumlar bireylerin eğitimine büyük önem vermişlerdir. Hatta devrin şartlarına uygun bilgileri vatandaşlarına öğretmeye çalışmışlardır. İnsanların kendilerinde bulunan değerleri ön plana çıkarmaları ve bu değerleri kullanmaları değer eğitimi olarak ifade edilebilir (Yaman, 2012, aktaran Özgür ve Şeker, 2022). Değer eğitimi denilince okullar ve dersler ilk olarak akla gelmektedir. Ülkemizde değer aktarımında ön plana çıkan derslerin başında da sosyal bilgiler kendini göstermektedir.

Sosyal bilgiler; bireyin sonraki hayatını meydana getirmesine katkı sağlayan, önceki zamanını, içinde bulunduğu ortamın örfünü, âdetini, geleneğini, davranışlarını bilen, yaşama yönelik neden ve sonuç bağlantısı kurabilen, sorgulayan, düşünen kişileri disiplin ve içinde barındırdığı müfredat yardımıyla hayata kolay başlamalarına katkı sağlayan bir derstir. Sosyal bilgiler alanı sayesinde kişiler hayatını devam ettirdikleri ülkenin değerlerini gözden geçirme imkânı bulurlar. Bu değerlerle aynı zamanda tanışır. Bundan hareketle insanlar yaşadıkları ülkenin değerleri ile başka toplumların, milletlerin, ülkelerin değerlerini kıyaslama fırsatı yakalarlar. Bu karşılaştırma kişinin benliğini meydana getirmesi, yaşadığı toplumu kabul

etmesi bakımından son derece önemlidir. Kişilerin yaşadığı toplumdaki değerleri kabul etmesi ileriki yaşamı yönetme bakımından katkı sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersi; öğrencilerin yaşadığı ülkedeki kardeşliğin, temel etik ve inanışların sürmesini önceleyen kişileri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bakımdan sosyal bilgiler alanında değerler eğitimi, bireyin içinde yaşadığı ortamı anlamlandırmasına ve kişilerin başka milletlerle kurdukları iletişimi kuvvetlendirmesine yardımcı olmaktadır (Toraman ve Memişoğlu, 2022).

Değerler somut unsurlar olmadığı için değer aktarımında sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bundan dolayı bu eksikliği giderebilmek için çeşitli modeller ortaya çıkarılmıştır. İsimleri farklı olsa da belirli kategorilerde toplanmışlardır. Telkin, ahlaki sorgulama, değer analizi, değer belirginleştirme ve eylem öğrenme yaklaşımı değer eğitimi modellerinden olsa da bu yaklaşımlar eğitim bilimleri anlayışına göre kullanımı farklılaşabilmektedir. Özellikle bunların aktarımında materyaller kullanılmalıdır. Bu materyaller sözlü, yazılı ve görsel olabilir. Değerlerin insan duygularını etkilemesinde görsel ve işitsel materyaller daha ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda değer öğretiminde edebi ürünlerden istifade etmek faydalı olabilmektedir (Kandemir ve Torun, 2020).

Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin değer aktarımında kullanmaları gereken önemli araçlardan biri de edebi ürünlerdir. Edebi ürünler öğrencilerin kişisel gelişimine katkıda bulunurlar. Edebi eserlerle tanışan bireylerin duygu ve düşünce dünyaları değişir. Empati yetenekleri artar. İnsanları farklılıklarıyla kabul ederler. Saygı ve hoşgörü anlayışları gelişir. Hareket tarzlarında değişimler meydana gelir. Diğer bir ifadeyle kişi edebi eserler vasıtasıyla yeni değerler tanır, bu değerleri inceler, şahıslar ve durumlar arasında bağ kurarak değerleri soyutluktan çıkarır ve bunların kendi düşünsel dünyasında muhakemesini yaparak kullanacağı değerleri seçer. Eğitim sırasında kişilerin bu faydalardan yararlanabilmesi için onların yaş seviyesine uygun edebi ürünler kesinlikle kullanılmalıdır (Eryılmaz ve Köse, 2018).

Sosyal bilgiler dersinde yararlanılabilecek edebi eserlere fıkra, masal, deyim, özdeyiş, atasözü, destan, roman, hikâye, türkü, şiir örnek verilebilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Edebi ürünler sınıfında yer alan dikkat çekici fakat çok kullanılmayan ve fazla bilinmeyen örneklerden biri de menkıbelerdir (Topçu ve Kaymakçı, 2018). Menkıbeler, tarihi ve sosyal hayata katkı sağlayan insanların yaşam hikâyeleri olarak bilinmektedir. Bu edebi ürünlerin en büyük artısı öznelinin belli, tarihlerinin ve yerlerinin açıkça bilinmesidir. Menkıbeler aynı zamanda yaşanan dönemin toplumsal, siyasi, kültürel, edebiyat vb. unsurları hakkında önemli bilgiler verebilmektedir (Ulu, 2021a).

Menkıbelerde sevgi, saygı, hoşgörü, adalet, çalışkanlık, dürüstlük gibi birçok değere yer verilebilmektedir. Sosyal bilgiler dersinde İslami, edebi ve tarihi kişilerin menkıbeleri kullanılan veya kullanılması fayda sağlayan edebi ürünlerden biridir. Derslerde ilgili konularda yer verilebilecek kişilerin başında da Somuncu Baba gelmektedir. Birçok menkıbesiyle adını duyurmuş bir İslam âlimidir. Osmanlı Devleti'nin büyüme sürecindeki manevi mimarlardan biridir. Halka birçok değeri barındırmasıyla örnek olmuştur.

1.1. Problem Durumu

Son yıllarda yaşanan bilimsel yenilikler, teknolojik gelişmeler, savaşlar, salgın hastalıklar, ekonomik krizler, sosyal problemler, dini sorunlar, insanların birbirinden uzaklaşması, kişilerin birbirlerine karşı düşmanca davranışlara girmesi, kavga, gürültü ortamının artması vb. birçok etkenden dolayı sorunların arttığı gözlemlenmektedir. Yukarıda sayılan problemler ülkelere değerler konusunda sıkıntı çıkarmaktadır. Ancak belki de değerler konusunda en büyük sorunu bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler oluşturmaktadır.

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmeler insan yaşamının odak noktası haline gelmeye başlamıştır. Bu durumun avantajları ve dezavantajları olmaktadır. Özellikle teknolojik alet ve cihazların kötü kullanılması toplumlardaki birçok değerın yıpranması, azalması veya yok olması sonucunu doğurmaktadır. Milletler kendi geleneklerine, göreneklerine, tarihlerine vb. birçok değerlerine yabancılaşmaktadır. Bu değerlerin kazanılmasında en büyük görev ailelere ve okullara düşmektedir.

Toplumumuzda değer kazandırmada sosyal bilgiler dersi son derece önemli bir konuma sahiptir. Ancak gerek sosyal bilgiler gerekse diğer alanlarda, değer öğretiminde veya aktarımında menkıbelerden çok fazla yararlanılmadığı görülmektedir. Bundan hareketle Somuncu Baba'nın menkıbelerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

1.1.1. Alt problemler

1. Somuncu Baba'nın menkıbelerinde ve sosyal bilgiler öğretim programında ortak olan değerler nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerler nelerdir?

3. Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerler sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabilir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, Somuncu Baba'nın menkıbelerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesidir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerler de tespit edilecektir. Araştırmanın başka bir hedefi ise Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabileceğine ilişkin etkinlik örnekleri sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Literatür taraması yapıldığında sosyal bilgilerde değerler eğitimi ile ilgili tez ve makale başta olmak üzere çeşitli araştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Genel değerler eğitimi çalışmalarından biraz daha ayrıntıya girildiğinde sosyal bilgiler dersinde değer aktarımında edebi ürün kullanımıyla ilgili araştırmaların varlığı da görülmektedir. Ancak tarihi, İslami, edebi kişiliklerin hayatlarının ve eserlerinin sosyal bilgiler sahasında değerler eğitimi açısından çok fazla incelenmediği tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler alanında tezin ana hattını oluşturan menkıbelerle ilgili çok az çalışma yapıldığı saptanmıştır. Bu çalışma ilgili alana katkı sağlamak, gelecekte bu konuya yönelecek ve ilgi duyacak araştırmacılara ufuk açmak açısından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Somuncu Baba'nın menkıbelerinde ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin ortaya çıkardığı bilgileri analiz edip öğrencilerin seviyesine göre kolaylaştıran, bunlardan yararlanarak öğrencileri toplumsal hayata hazırlayan ve toplumsal problemleri ortadan kaldırmada işe yarayacak bilgi, beceri, tutum ve değerleri içselleştirmeyi kendine amaç edinen bir vatandaşlık alanı olarak ifade edilebilir (Öztürk ve diğerleri, 2014).

Değerler: Grup ve toplum olarak seçimlerimize kaynaklık eden kararlarımızdır (Bolat, 2016).

Değerler eğitimi: İnsanların hayatında olan toplumsal, siyasi, ekonomik, vb. değerlerin öğretimidir (Balcı ve Yelken, 2013).

Menkıbe: Birçoğu bilinen veya tarihte yerini almış insanların hayatını anlatan edebi ürünlerdir (Kızıldağ, 2019).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu kısımda değerin tanımı, değerlerin gerekliliği, değer-değerler eğitiminin tarifi, değerler eğitiminin gerekliliği, Milli Eğitim Temel Kanunu genel amaçlar, sosyal bilgiler öğretim programı özel amaçlar, sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimi, sosyal bilgilerde edebi ürünlerin kullanımı, Somuncu Baba'nın hayatı, Somuncu Baba'nın hocaları, Somuncu Baba'nın müritleri, Somuncu Baba'nın çocukları, Somuncu Baba'nın menkıbeleri ve ilgili araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Değerin Tanımı

Değerin geçmişten günümüze birçok tanımı yapılmıştır. Değerle ilgili bazı tarifler şöyledir:

Bir nesnenin değerini tespit etmeye yarayan somut olmayan mizan, bir maddenin değdiği bedel; büyüklük, itibar, paha (Türk Dil Kurumu, 2023)...

Değer, bir toplumsal oluşum ya da halkın hayatını, beraberliğini, sürekliliğini temin etmek, ebedileştirmek amacıyla kişilerinin ekseriyeti aracılığıyla gerçekliği ve zorunluğu onaylanan müşterek fikir, hedef, kural veya görüşlerdir (Memişoğlu, 2013).

Değerler halkın, ekibin veya beraber ömür geçiren bireylerin yaşamlarında meydana getirdikleri ve vakit dâhilinde ilerleyen intizamlarını muhafaza ederek sürekliliğini devam ettirmek hedefiyle o halkın ekseriyeti eliyle onaylanmış müşterek fikir, manevi prensipler ve sosyal normlardır (Avcı ve diğerleri, 2020).

Değer bir toplulukta, görüşte veya kişilerce onaylanan ve süregelen düşünce tarzı, tanrısal veya sosyal esaslı tutum, değer, fikir veya normlardır (Gündüz, 2022).

Değerler kişilerin ve toplulukların bozulmasını engelleyen bireysel, manevi ve sosyal hislerdir (Kan, 2010).

Değer bireyin onayladığı herhangi bir maddeyi, nesneyi, işi vb. tutum vaziyetine getirmesi şeklinde tanımlanabilir (Can, 2008).

Değerler, yararın veya zararın tespit edilmesini kolaylaştıran, kişinin gündelik hayatını ayarlayan ve bir toplumda yer alan bireylerin beraber hayat sürmesine imkân veren soyut kavramlardır (Çakal, 2022).

Değer, birey tutumlarının esas nedenini meydana getiren, düşünce evreninde, tutumları istenilen veya istenilmeyen şekilde bölümlendiren ve içinde bulunulan çevrenin fikirlerinden çıkan davranışlar şeklinde ifade edilebilir (Kaya, 2021).

Değer hareket ve davranışların nasıl yapılacağını saptayan manevi ve kültürel normlardır (Üğdül, 2021).

Değer halk tarafından onaylanan, o halkın içindeki kişilerin tutumlarını şekillendiren prensipler bütünüdür (Alimcan ve Şam, 2017).

Değer dâhil olduğu çevreden nemalanan ve dâhil olduğu çevreyle olan bağlantısından ortaya çıkan kıymetlerin tümüdür (İnce, 2021).

Değer bir halkın minimum seviyede hayat kalitesini meydana getiren tutum biçimlerinin tümüdür (Gündeş, 2021).

2.2. Değerlerin Gerekliliği

Değerler insanlığın ortaya çıkmasıyla kendini göstermiştir. Kişilerin bulunduğu her mekânda mevcudiyetini devam ettirmişlerdir. İnsanlık tarihi değıştikçe değerler de farklılıklar göstermişlerdir. Hiçbir vakit sabit bir şekilde kalmamışlardır. Bugünkü teknolojik ilerlemelerden ötürü büyüyen ve yaşamımızın odak noktasını oluşturan televizyon, internet gibi vasıtalar bireylerin beraber olmasını sağlayan durumların, toplumu meydana getiren kişilerdeki müşterek paylaşımların zarar görmesine neden olmuştur ki; bu durum toplum içindeki insanların bireyselleşmemesine, toplumdaki beraberlik duygusunu devam ettirmeyi sağlayacak olan değerlere bahşedilen ehemmiyetin sürekli çoğalması ihtiyacını, hatta daha çok üstünde durulması lüzumlu bir vaka olduğunu zihnimize düşündürmektedir (Kılcan, 2009).

Değerler genetiklik taşımayıp öğrenme neticesinde meydana gelirler. Değerlerin ortaya çıkması ufak yaşta kendini gösterir ve seneler ilerledikçe çoğalır. Bireylerin yaşadığı çevre, sosyal ortamdaki yenilikler, toplumun endüstrileşme derecesi ve iktisadi değışmeler neticesinde değer yapısındaki sıralamalar da farklılaşmaktadır. Değerler kişinin bütün gidişatına dokunan ve kanalize eden kavramlardır. Kişisel şekilde değerler sabit, dürtü, sonuca varmak ve tutum

müeyyidesi olarak; sosyal ortamda ise politik ve düşünsel seçimlerde, sosyal muhakemelerde ve topluluklarla anlaşmada kullanılır (Sezer, 2008).

Değerler bir topluluğun bütün bölümlerini alakadar ettiğinden dolayı sosyal tutumların ve normların ortaya çıkmasında etkilidir. Değerler sosyal kuralların esasını meydana getirir ve normların denetlenmesini temin ederler (Bozkurt, 2022).

Değerler bir ulusun esasını meydana getiren en mühim unsurlardır. Ülkeler sürekliliklerini sağlamak için değerlere önem verirler. Milletler genç kuşaklarının güzel bir ortamda hayat sürmeleri için değerlere yönelirler (Tosun, 2022).

Birey hayatını sürdürebilmek amacıyla çoğu nesneye gereksinim duymaktadır. Ancak bu gereksinimleri kendi başına tazmin etmekte güçlük çekebilmektedir. Bu husus kişinin başka bireylerle aynı ortamda bulunmasına ya da toplumsal bir canlı haline gelmesine yol açmaktadır. Kişilerin benzer çevre veya mekânlarda bulunmaları çeşitli problemlere sebep olabilmektedir. Bireyler arasındaki sorunları en aza indirmede değerler yol göstermektedir (Eken, 2023).

Değerler yaşadığımız yüzyılda kişilerin iş birliği, kardeşlik ve rahatlık içerisinde hayatını sürdürebilmesi amacıyla gereksinim haline gelmiştir (Tülüceoğlu, 2022).

Kişiler sakin ve mutlu bir yaşam sürebilmek, ortaya çıkan sorunları çözebilmek için değerlere ihtiyaç duyarlar (Kurtulmuş, 2009).

Değerler kişinin hangi davranışı yerine getireceğine veya getirmeyeceğine rehberlik ederler ve bireyin tutumlarına kılavuzluk yaparlar (Uygur, 2022).

Milletlerin maddi ve manevi niteliklerinin sürdürülmesinde ve ileriki kuşaklar tarafından öğrenilerek tutum şeklinde ortaya konmasında değerlere ihtiyaç vardır (Altunel, 2022).

2.3. Değer ve Değerler Eğitiminin Tanımı

Değer ve değerler eğitimiyle ilgili bazı tarifler şöyledir:

Kişinin bazı değerlerin bilincinde olması, modern değerler ortaya çıkarması, kabullenmesi, benliğine aktararak tutumları ile uygulaması bütün yönleriyle bir eğitim problemidir. Bu durum değerler eğitimi şeklinde tanımlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007).

Eski öğretim programlarında ahlak eğitimi ve karakter eğitimi biçiminde ifade edilen değer edindirme yönteminin şimdiki adı değerler eğitimidir. Değerler eğitimi, en temel biçimiyle değerleri belletmek amacıyla yapılan şeffaf bir teşebbüs şeklinde ifade edilebilir (Keskin, 2008).

Değer eğitimi kavramı, genel olarak kabul görmüş değerlerin transfer edilmesi şeklinde ifade edilirken değerler eğitimi serbest bir görüşle bireylerin öz değerlerinin bilincinde olmalarını temin etmeye yönelik etkinlikleri belirtmektedir. Diğer bir tabirle, değer eğitimi bazı değerlerin transfer edilmesini ve kabullendirilmesini hedeflerken, değerler eğitimi bireyin bu hususta özgür olması gerektiğini gerçekleştirilmesi istenilenin bireyin öz değerlerinin bilincinde olmasına katkıda bulunmak anlamına geldiğini ön plana çıkarmaktadır (Bacanlı ve Dombaycı, 2012).

Değer eğitimi, ilk olarak aile yaşantısında ortaya çıkan daha sonra eğitim müesseselerinde projeli, tasarılı faaliyetler vasıtasıyla uygulanması lüzumlu olan bir akıştır (Başçı, 2012).

Değerler eğitimi değerlerin şuurdu veya gizli bir şekilde kişilere aktarılmasıdır. Değerler eğitimi, kişiye içinde bulunduğu çevrenin yerel ve genel değerlerinin aktarılması ve kişinin bu değerlere bakarak tutum ve harekette bulunmasının temin edilmesidir (Göldağ, 2015).

Değerlerin kişilere aktarılma süreci değerler eğitimi şeklinde ifade edilmektedir (Kafadar, 2019).

Değerler eğitimi kişilere yaşadığı çevrenin malumat ve marifetlerini transfer etmek amacıyla gerçekleştirilen yaygın etkinliklerdir (Gül, 2022).

Değerler eğitimi halk tarafından onaylanan değer kalıplarını verme işidir (Akar, 2021).

Değerler eğitimi ilk olarak ailede ortaya çıkan daha sonra okullarda öğretilen ve yaşamın her alanında kendini gösteren bir hadisedir (Ceviz, 2021).

2.4. Değerler Eğitimi Neden Gereklidir?

Kişilerin tutumlarının oluşmasında, geleneklerini ileriki nesillere nakletmesinde, sosyal rahatlığın meydana gelmesinde, düzgün ve kişilikli bir kuşağın ortaya çıkmasında değerlerin mühim bir payı bulunmaktadır. Bundan hareketle halkın gerilemesinin önlenmesinde ve

geleneklerin bozulmasının durdurulmasında değerler eğitimine ihtiyaç vardır (Biter ve Çalışkan, 2019).

Güncel yaşamda meydana gelen hadiseler, gittikçe fazlalaşan suç sayıları, şehir hayatının sıkıntılarıyla ferdileşen kişiler hesaba katıldığında değerler eğitiminin ehemmiyeti artmaktadır (Softaoğlu, 2023).

Kişilerin çevreyle entegrasyonunda değerler eğitimi kayda değer bir görev üstlenmektedir (Balık, 2022).

Bireyde olan değerlerin ilerlemesi, huzurlu ve hoşnut bir hayat devam ettirmek, başka insanlara destek olmak için değerler eğitimine ihtiyaç vardır (Coşkun, 2022).

Her ülke kendinde bulundurduğu değerleri gelecek kuşaklara transfer etmektedir. Bundan dolayı okullarda o ulusa ait değerler öğrencilere verilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda değerler eğitimini gerekli kılmaktadır (Aslan, 2016).

Kişilerin hangi tutumların halk tarafından onaylandığını bilmesi amacıyla desteğe gereksinimleri vardır. Bu destek değerler eğitimiyle temin edilmektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2017).

Değerler eğitimi kişiyi yalnızca yararlı ve dürüste sevk etmekle yetinmez aynı zamanda kişide bulunan hiç fark etmediği özellikleri de meydana çıkarır. Bir sorun neticesinde kişiye esas manevi değerlerden hareketle kültürlü davranışlarda bulunmasını anımsatır. Kişinin yükümlülük şuurunda olmasına, diğerlerini mühimsemesine, değişikliklere hürmet göstermesine, hadise ve olaylara tahammülle yaklaşmasına değerler eğitimi katkı sağlar. Bireyi faziletli ve dürüst bir kişi haline getirmek için değerler eğitimine ihtiyaç vardır. Yukarıda sayılan nedenlerle hayatın bütün noktalarında, eğitim ve öğretim dâhilinde, maziden şimdiye kişiyi kişi kılan yararlı ve dürüst kelimelerine yönlendirmek için değerler eğitimi zaruridir (Demirel, 2022).

Kişi yaşadığı çevredeki insanlarla kaynaşabilmeli ve özdeşleşebilmelidir. Bu sayede kuvvetli ve geleceğe güvenle bakan bir toplum oluşturulabilir. Bunu sağlamak için de değerler eğitimi gereklidir (Şanlı, 2021).

Bugünkü sosyal, politik, medeni sahada meydana gelen ilerleme ve mübadeleler sonucunda bireylerin etkili haberleşme sağlamak, ortaya çıkan sorunlara manevi normlara uygun çare bulabilmeleri için değerler eğitimi lüzumludur (Horuzoğlu, 2021).

Eğitim akışında müşterek beraberliği, sükûneti temin etmek ve halkın sürekliliğini temelli kılmak hedefi için değerler eğitimine ihtiyaç vardır (Irmak, 2021).

Eğitim yapımızdaki rekabet durumunun meydana getirdiği sıkıntılar, öğrencilerdeki gagesizlik, isteksizlik ve eğitim yuvalarının öğrencilere yönelik yaşam bölgesi niteliğinden uzak olması değerler eğitimine ihtiyacı gözler önüne sermektedir (Gülmüş, 2015).

Okullarda duyarlı, yükümlülüklerine haiz, davranışlarının bilincinde olan kişileri ortaya çıkarmak için değerler eğitimi gereklidir. Manevi gerileme ve müşterek bozulma sorunundan değerler eğitimi sayesinde uzaklaşılabilir. Toplumdaki düzeni sağlamanın en kolay yolu eğitimidir. Düzgün bir eğitimle kuvvetli kuşaklar yetiştirilebilir. Okullarda problemler ve sorunlarla yüzleşmemek ya da olayları minimum seviyeye çekmek için değerler eğitimi mühim bir konuma sahiptir (Pırnaz, 2020).

2.5. Menkıbe ve Özellikleri

Menkıbe kavramının bazı tanımları ve özellikleri şöyledir:

Menkıbe İslam tarihinde mutasavvıfların ortaya çıkardıkları olağanüstü hadiseler anlamına gelen kerametleri anlatan öyküler şeklinde ifade edilebilir (Ocak, 2016).

Menkıbe yaygın şekilde dini ya da tarihi kişiler çevresinde meydana gelmiş ara sıra mucizelerin bulunduğu hikâyelerin bir araya getirildiği ürün şeklinde tanımlanabilir (Çakır, 2016).

Menkıbeler halk tarafından her devirde itinayla kulak verilen ve içinden nasihatler elde edilen farklı sözlü veya yazılı eserlerdir (Karabela, 2014).

Menkıbeler destan, mit, öykü benzeri sıra dışı durumları konu alan rivayet çeşitlerindedir. Fakat meselenin gerçek bireyleri kapsamından ötürü mit ve öyküden farklıdır (Boran, 2017).

Menkıbe, halkın hayatında sürekliliğini koruyan, eskiden şimdiki zamana kadar oluşturulup kullanılan, din âlimlerinin veya tarihi anlamda meşhur kişilerin hayatları ve sıra

dışı tutumlarını konu edinen, esasında manevi ögelerin bulunduğu biçim endişesi barındırmayan, anlatı temeline yönelik sözlü edebiyatın uzun olmayan hikâye çeşididir (Çal, 2017).

Menkıbe âlimlerin, bilginlerin hayatlarında yaşadıkları olayların hikâyesidir. Bu eserler olağanüstü ögeler barındırır. Ayrıca bu türlerde nasihat etme, ders çıkarma, insanların ilgisini çekme gibi özellikler de bulunur. Menkıbelerdeki kişiler doğruluk, şefkat, özveri gibi hususlarda örnek tutumlar göstererek halkı etkilemişlerdir (Shasivari, 2017).

Menkıbe evliya olarak nitelendirilen insanların başından geçen durumlar ve ortaya koydukları olağanüstülüklerdir. Menkıbeler sözlü bir ürün iken ilerleyen vakitlerde yazılı bir tür haline gelmişlerdir. Aynı zamanda öğreticilik yönleri de vardır (Zengin, 2019).

Menkıbeler velilerin yaşamlarının, görüşlerinin, olağanüstülüklerinin ve kaleme alındığı devrin bazı özelliklerinin yansıtıldığı ürünlerdir (Aydın, 2019).

Menkıbe halka manevi, yaşam gibi birçok konuda öncülük eden âlimlerin sıra dışılıklarını anlatan türdür (Ekici, 2022).

Menkıbe geçmişten günümüze meşhur olan insanların, âlimlerin, bilginlerin yaşamını konu alan sıra dışı öyküler ve konulardır (Ertürk, 2022).

Menkıbeler evliyaları ve onların olağanüstülüklerini konu alan yazınsal metinler şeklinde ifade edilebilir (Açılan, 2023).

2.6. Milli Eğitim Temel Kanunu Genel Amaçlar

Türk Milli Eğitiminin temel hedefi, Türk Milletinin bütün bireylerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada yazılan Atatürk milliyetçiliğine ait; Türk halkının ulusal, kalbi, vicdani, saf ve kültürel değerlerini kabul eden, muhafaza eden ve ilerleten; ailesini, yurdunu, ulusunu seven ve sürekli yüceltmeye çalışan, kişi haklarına ve anayasanın başlangıcındaki ana kurallara dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı vazife ve yükümlülüklerini bilen ve bunları tutum haline getirmiş vatandaşlar olarak yetiştirmek;

2. Vücut, bilinç, terbiye, ruh ve his bakımlarından düzgün ve sıhhatli şekilde ilerlemiş bir şahsiyete ve huya, özgür ve bilimsel fikir kuvvetine, bol bir kainat görüşüne hâkim, kişi

haklarına hürmetli, karakter ve girişime önem bahşeden, halka karşı yükümlülük hissedeni; olumlu, özgün ve verimli bireyler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, yetenek ve becerilerini ilerleterek lüzumlu bilgi, maharet, tutumlar ve beraber iş yapma huyunu vermek suretiyle yaşama alıştırmak ve onların, kendilerini sevinçli yapacak ve halkın sevincine yardım edecek bir iş sahibi olmalarını temin etmek;

Böylece bir yönden Türk yurttaşlarının ve Türk halkının bolluk ve sevincini fazlaştırmak; öte yönden ulusal beraberlik ve bütünlük içinde ekonomik, toplumsal ve kültürel ilerlemeyi devam ettirmek ve çabuklaştırmak ve sonunda Türk ulusunu modern medeniyetin olumlu, özgün, güzide bir paydaşı yapmaktır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçlar

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda vurgulanan Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle belirtilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak ülkesini ve ulusunu seven, haklarını öğrenen ve uygulayan, yükümlülüklerini yapan, ulusal şura hâkim birer yurttaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal, kültürel ve iktisadi iyileşmesindeki vazifesini anlayıp demokratik, laik, ulusal ve uygar değerleri sürdürmeye hevesli olmaları,
3. Hukuk kaidelerinin tüm insanlar için geçerli olduğunu, bütün birey ve kurumların kanunlar nezdinde aynı olduğunu sebepleriyle öğrenmeleri,
4. Türk medeniyetini ve tarihini meydana getiren esas unsur ve olayları anlayarak ulusal şuurun biçimlenmesini temin eden kültürel mirasın muhafazası ve ilerlemesi gerektiğini onaylamaları,
5. Bulunduğu ortam ile yeryüzünün genel coğrafi niteliklerini bilerek kişi ile ortam arasındaki etkileşimi ifade etmeleri ve yeryüzünü sezme marifetlerini ilerletmeleri,
6. Doğal ortamın ve kaynakların azlığının anlayıp çevre hassasiyeti içerisinde saf kaynakları muhafaza etmeye gayret göstermeleri ve devamlı bir çevre düşüncesine egemen olmaları,
7. Doğru ve inanılır bilgiye erişme yöntemlerini bilen kişiler olarak sorgulayıcı fikir kabiliyetine hâkim olmaları,

8. Ekonominin ana kelimelerini kavrayarak iyileşmede ve milletlerarası ekonomik alışverişlerde ulusal ekonominin önemini anlamaları,
9. Çalışmanın sosyal hayattaki yerine ve her işin zorunlu ve hürmetli olduğuna inanmaları,
10. Değişik zaman ve yerlere ait tarihsel delilleri inceleyerek bireyler, eşyalar, hadiseler ve veriler arasındaki aynılıkları ve başkalıkları tespit etmeleri, değişim ve devamlılığı anlamaları,
11. Bilim ve teknolojinin ilerleme serüvenini ve sosyal hayattaki neticelerini anlayarak bilgi ve haberleşme tekniklerini şuurlu kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi esas alarak bilgiye erişme, bilgiyi uygulama ve imal etmede bilimsel ahlakı dikkate almaları,
13. Sosyal temasları ayarlamak ve rastladığı problemleri halletmek için ana iletişim kabiliyetleri ile sosyal bilimlerin ana fikir ve süreçlerini uygulayabilmeleri,
14. Katılımın değerine güvenmeleri, bireysel ve sosyal problemlerin çareleri için fikirler sunmaları,
15. Kişi hakları, milli hâkimiyet, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kelimelerinin zamansal serüvenlerini ve şimdinin Türkiye'si üzerindeki tesirlerini anlayarak hayatını demokratik prensiplere göre ayarlamaları,
16. Ulusal, kalbi değerleri ile dünyasal değerleri kabul ederek faziletli birey olmanın değerini ve yöntemlerini öğrenmeleri,
17. Devletini ve dünyayı alakadar eden hususlara duyarlılık göstermeleri,
18. Hür birer kişi olarak bedensel, duygusal niteliklerinin; ilgi, arzu ve kabiliyetlerinin farkına varması hedeflenmektedir (MEB, 2018).

2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler

Değerlerimiz öğretim programlarının temelini meydana getiren kuralların bütünüdür. Temeli adetlerimiz ve geçmişimiz içinde, gövdesi ve kolları bu temelden nemalanarak şimdiki anımıza ve geleceğimize ulaşmaktadır. Ana kişisel niteliklerimizi meydana getiren değerlerimiz, yaşamımızın alışlagelmiş seyrinde ve rastladığımız problemlerle mücadele etmede harekete başlamamızı kolaylaştıran erkin ve kuvvetin köküdür.

Bir milletin yarınının, değerlerini kabul etmiş ve bu değerleri muhafaza ettiği özelliklerle uygulayan kişilerine mecbur olduğu münakaşa götürmez bir hakikattir. Bu nedenle eğitim yapımız her bir ferdine elverişli hükümler alma, bunları tutumlarında gösterme kabiliyetini edindirme hedefiyle hareket eder. Eğitim yapısı yalnızca bilimsel yönden muvaffakiyetli, kabul edilmiş bazı bilgi, marifet ve tutumları edindiren bir sistem değildir. Ana değerleri kabullenmiş kişileri ortaya çıkarmak temel vazifesidir; gelecek kuşağın değerlerini, huylarını ve tutumlarını etkileyebilmelidir. Eğitim yapısı değerleri edindirme hedefi çerçevesindeki fonksiyonunu, öğretim programlarını da içine alan eğitim programıyla uygular. “Eğitim programı” öğretim programları, eğitime çevreleri, öğretim materyalleri, sınıf harici faaliyetler, prosedürler vb. eğitim yapısının bütün faktörleri dikkate alınarak meydana getirilir. Öğretim programlarında bu zihniyetle değerlerimiz, farklı bir program veya öğrenme alanı, ünite, husus vb. şeklinde ayrılmamıştır. Tam tersine tüm eğitim yapısının son hedefi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının hepsinde kendini göstermiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programında derse özgü değerlerin dışında kök değerlere de yer verilmiştir. “Kök değerler”, eğitim içinde hem tekil biçimde, hem bağlantılı olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle beraber işlemek suretiyle yaşam bulacaktır (MEB, 2018).

Tablo 2.1. Öğretim programlarında yer alan kök değerler.

Adalet
Dostluk
Dürüstlük
Öz denetim
Sabır
Saygı
Sevgi
Sorumluluk
Vatanseverlik
Yardıms severlik

Tablo 2.2. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında bulunan değerler.

Adalet
Aile birliğine önem verme
Bilimsellik
Bağımsızlık
Barış
Çalışkanlık
Dayanışma
Duyarlılık
Dürüstlük
Eşitlik
Özgürlük
Estetik
Sevgi
Saygı
Sorumluluk
Tasarruf
Vatanseverlik
Yardımsızlık

Tablo 2.3. 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanlarına göre değerler.

Öğrenme alanları	Öğrenme alanlarındaki değerler
Birey ve Toplum	Saygı ve sorumluluk
Kültür ve Miras	Aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk ve tasarruf
Etkin Vatandaşlık	Sorumluluk ve bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa duyarlılık ve saygı

Tablo 2.4. 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanlarına göre değerler.

Öğrenme alanları	Öğrenme alanlarındaki değerler
Birey ve Toplum	Bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk
Kültür ve Miras	Estetik ve kültürel mirasa duyarlılık
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk
Etkin Vatandaşlık	Özgürlük ve bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa duyarlılık

Tablo 2.5. 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanlarına göre değerler.

Öğrenme alanları	Öğrenme alanlarındaki değerler
Birey ve Toplum	Dayanışma ve yardımseverlik
Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk
Etkin Vatandaşlık	Eşitlik
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa duyarlılık

Tablo 2.6. 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanlarına göre değerler.

Öğrenme alanları	Öğrenme alanlarındaki değerler
Birey ve Toplum	Özgürlük ve sorumluluk
Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık ve estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Özgürlük
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik ve özgürlük
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık
Etkin Vatandaşlık	Barış
Küresel Bağlantılar	Barış ve saygı

2.9. Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünlerin Kullanımı

Edebi ürün, bir toplumda bulunan bireylerin yaşamlarındaki nakil, uyumsuzluk, harp vb. durumların kendilerinde barındırdıkları dil vasıtasıyla farklı biçimlerde dile getirilmesidir (Özer, 2016).

Sosyal bilgilerde hem yazılı hem de sözlü edebi ürünlerden faydalanılabilir. Tarihte yazınının bulunmasına ve matbaadan yararlanma sürecine kadar insanlar his, görüş ve kanaatlerini kelimeleri, cümleleri kullanarak kulaktan kulağa iletmiş ve bazı yenilikler yapılsa da bu durum sürekli devam etmiştir. Bu edebi ürünler yazının bulunmasıyla kaydedilmiş ve şimdiki zamana kadar ulaşmıştır. Hem sözlü hem yazılı edebi ürünler sosyal bilgiler dersi için bol bir geçmişe ve muhtevaya haizdir. Edebi ürünlerin eskiden gelen bir yığını elinde bulundurması, kapsamında sosyal, kültürel ve ruhsal hisleri içermesi sebebiyle, bu sözlü ve yazılı eserlerin sosyal bilgiler dersinde değerlendirilmesi çok elverişli hale gelmektedir (Sancak, 2011).

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı öğrenciye aktarılması amaçlanan gayelerin dışında geniş fikir yürütme yetisi, ayrıntılı düşünme, öğretileri inceleme, tutum oluşturma ve aktif kişilik gibi beceriler kazandırmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca edebi

ürünler öğrencilerin en üst seviyede fikir yürütme kabiliyetlerinin arttırılmasında, hümanist, sosyal ve dünyasal değerleri edinmelerinde önemli bir yere sahiptir (Mindivanlı ve diğerleri, 2012).

Sosyal bilgiler çok alanlı bir branş olduğundan dolayı eğitim sırasında aynı strateji, yöntem ve tekniklerden faydalanılması öğrenimi sıkıntıya sokan bir husustur. Bundan başka sosyal bilgilerde öğrencilere aktarılması lüzumlu olan değerler de yer almaktadır. Değer öğretiminde edebi ürünlerden materyal olarak yararlanılması eğitimde kalıcılığı arttıracaktır. Sözlü ve yazılı kaynaklar, değer aktarımında faydalanılabilecek bol muhtevalar barındırmaktadır. Edebi ürünlerden ders sırasında yararlanmak eğiticiye hem rahatlık getirecek hem de hedefe gitmesinde değişik bir seçenek sunacaktır (Cımbız, 2019).

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanma bireyin kendisine ait bir değer yapısı oluşturmasına yardımcı olur (Karatekin, 2016).

2.10. Somuncu Baba'nın Hayatı

Kayseri'nin Akçakaya Köyü'nde dünyaya gelmiştir¹ (Karabulut, 1984; Doğan, 2012). Kaç yılında doğduğu tam bilinmemektedir. 730/1331 senesinde dünyaya geldiği kesin olmamakla beraber ifade edilmektedir² (Karabulut, 1984; İvgin, 1988; Ünal, 1999; Doğan, 2012). Şeyh Hamid-i Veli, Ebu Hamid-i Veli, Hamidettin-i Aksarayı, Ekmekçi Koca, Somuncu Baba gibi türlü türlü adlarla geçmişten günümüze anılmıştır (Cengiz ve diğerleri, 1965; Bahadır, 2018). Halk arasında daha çok Somuncu Baba olarak bilinmiştir (Erünsal, 1995). Babasının adı Şeyh Şemseddin Musa'dır³ (Karabulut, 1984; Haririzade, aktaran Cebecioğlu, 1991; Şahin, 2009; Kuşsan, 2015). Ekmekçi Koca ilk eğitimini babasından almış ve dini yönden gelişmeye başlamıştır (Ulu, 2013; Ulu, 2016).

Tasavvufi alanda sürekli kendini geliştirmek istemiştir. Bunun içinde arayışlara girmiştir. Bu dönemde Tebriz, Halep, Şam ve Erdebil önemli ilim şehirleridir. Bundan dolayı Şam'a gitmiştir. Hângâh-ı Bâyezîdiyye'ye = Bâyezîd-i Bistâmî Tekkesi'ne varmıştır. Burada bulunan birçok İslam âliminden ders almıştır. Ancak hala tasavvufi düşünce yönünden doygunluk hissetmemiştir. Onun için tekrar arayış içine girmiştir (Karabulut, 1984). Erdebil

1 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba'nın İran'ın Azerbaycan bölgesinde yer alan Hoy şehrinde doğduğunu belirtmektedir (Çoruh, ?).

2 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba'nın 750/1349 yılında doğduğunu belirtmektedir (Başer, 2006; Ulu, 2016; Dikici 2017).

3 Bazı araştırmacılar babasının isminin Şeyh Şemseddin Musa El-Kayseri olduğunu belirtmektedir (Akgündüz, 1995; Akgündüz ve diğerleri, 2002).

şehrine gitmiştir. Şeyh Sadreddin'e intisab etmiştir⁴ (Akgündüz, 1995; Başer, 2006; Turyan, 2010). Onun sayesinde maneviyatı gelişmiştir. Sadreddin Erdebili Halvetilik⁵ anlayışını çok benimseyen biridir. Dolayısıyla Somuncu Baba Halvetilik ve ilerleyen zamanlarda Halvetiyye'nin bir kolu olan Celvetilik⁶ anlayışının önderlerinden biri olmuştur.

Somuncu Baba Sadreddin Erdebili sayesinde büyük bir tasavvufi olgunluğa erişmiştir. Bunu farkedene Sadreddin Erdebili onun Anadolu'ya gitmesini istemiştir. Halka şefkatli davranması, onlara bu değeri öğretmesi, hakkı anlatması gibi tavsiyelerde bulunmuştur (Karabulut, 1984). Somuncu Baba bu isteği kabul etmiştir. Anadolu'ya dönmüş ve Kayseri'ye yerleşmiştir⁷ (Cebecioğlu, 1991; Başer, 2006; Dikici, 2017).

Müderislik işleriyle meşgul olurken Somuncu Baba ani bir kararla Tebriz'e gitmiştir. İlerleyen vakitlerde tekrar Anadolu'ya dönmüş ve Bursa'ya yerleşmiştir. Bursa'ya döndüğünde öğretmenlik mesleğini yapmamıştır (Akgündüz vd., 2002). Daha çok mütevazı bir hayat yaşamıştır. Geceleri ormandan odun toplamış, gündüzleri ise küçük bir fırında ekmek yapmıştır. Ekmekleri Bursa'da "somunlar müminler" diyerek satmaya başlamıştır. Bursa halkı onun büyük bir mutasavvıf olduğunu anlamamıştır (Başer, 2006).

Herkes onu yaşlı ekmek satan bir ihtiyar olarak görmüştür. Fakat günler geçtikçe yaptığı ekmekleri çok sevilmiştir. Onun için Bursa halkı ona Somuncu Baba ve Ekmekçi Koca gibi isimler vermiştir. Bu İslam âlimi Bursa'da yaşarken Melamilik⁸ anlayışını benimsemiştir. Daha sonra Şam'a gitmiştir. Burada hac vazifesini yerine getirmiştir. Şam'dan da Anadolu'ya dönmüş ve Aksaray'a yerleşmiştir. Burada İslam anlayışını halk arasında yaymaya çalışmıştır (Karabulut, 1984).

Aksaray'da kendini gizlemek istemiştir. Büyük bir din âlimi olduğunu göstermemek için elinden geleni yapmıştır. Ancak Allah inancını da yaymaya çalışmıştır. Orada ki hayatı hep Allah aşkı ve peygamber sevgisi ile geçmiştir. Fakat artık yaşlanmaya başlamıştır. Durumu da kötüleşmiştir. Vefat edeceğini anlayınca herkesi yanına toplamış ve vedalaşmıştır. Konuştukları

4 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba'nın Hoca Alaeddin Erdebili'ye intisab ettiğini belirtmektedir (Cami, 1478; Ahmet, 1558; Araz, 1958).

5 Halvetilik hakkında fazla bilgi için bakınız (Vicdani, 1995; Uludağ, 1997).

6 Celvetilik hakkında fazla bilgi için bakınız (Gölpınarlı, 1988; Yılmaz, 1993).

7 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba'nın Bursa'ya yerleştiğini belirtmektedir (Cengiz vd., 1965; Şahin, 2009; Özdil, 2014).

8 Melamilik hakkında fazla bilgi için bakınız (Gölpınarlı, 1931; Sunar, 1975).

arasında talebesi Hacı Bayram-ı Veli’de vardır. Somuncu Baba kendisi öldükten sonra Allah inancını yayma görevini öğrencisi Hacı Bayram-ı Veli’ye vermiştir (Başer, 2006).

Doğum senesi tam olarak bilinmeyen Somuncu Baba’nın ölüm tarihi ise birçok kaynakta aynıdır (Ulu, 2022). 815/1412 yılında vefat etmiştir (Karabulut, 1984; Kesenceli, 2004; Altuntaş, 2021). Kabri Aksaray’dadır⁹ (Cami, 1478; El Askeri, 1550; Ahmet, 1558; Abdullah, 1872; Tahir, 1924; Hızlı, 1987; Aydın, 1991; Özdil, 2014; Ulu, 2016). Somuncu Baba hazretleri Abdurrahman-ı Erzincani’nin kızı Necmiye Sultan ile evlenmiştir¹⁰ (Cengiz vd., 1965). Yusuf Hakiki isminde oğlu vardır (Bayramoğlu, 1989). Bu büyük İslam âliminin Şerhu Hadisi’l-Erbain, Risaletü’z-Zıkr ve Silahu’l-Müridin adlı üç tane eseri vardır (Ulu, 2021b; Ulu, 2021c). Somuncu Baba yalnızca Aksaray iline özgü olmayıp tüm Anadolu’ya mâl olmuştur (Çağlar, 2018). Bu kâmil insan kişilerin kalplerinde ve gönüllerinde yer edinmiştir (Şimşek, 2020).

2.11. Somuncu Baba’nın Hocaları

Kaynaklar incelendiğinde Somuncu Baba’nın hocaları olarak Şeyh Sadreddin Erdebili ve Hoca Alaeddin Erdebili görülmektedir (Karabulut, 1984). Ancak hangisinin Somuncu Baba’nın hocası olduğuna yönelik farklı fikirler ortaya çıkmaktadır. Çalışmada ikisine de yer verilmiştir.

2.11.1. Erdebili Şeyh Sadreddin

704/1305 senesinde doğmuştur. Babası Erdebili Safiyyüddin’dir. Babası yaşamını kaybettiğinde otuz yaşlarında idi ve onun şeyhlik vazifesi kendisine geçmiştir. Tarikatın şanı, kuvveti ve öğrencilerin fazlalığı yakın devlet yöneticilerinin dahi ilgisini cezbedecek seviyeye erişmiştir. Yaşamının son vakitlerinde hac vazifesini yerine getirmiştir. Yaklaşık altmış yıl şeyhlik yapmıştır. 794/1392 senesinde ölmüştür (Karabulut, 1984).

2.11.2. Erdebili Şeyh (Hoca) Alaeddin Ali

Doğum tarihi ve çocukluk yılları net olarak bilinmemektedir. Erdebil’de dünyaya gelmiştir. Babası Şeyh Sadreddin Erdebili’dir. Döneminin çok ünlü kişilerinden biridir. Osmanlı sultanları her sene Hoca Alaeddin Erdebili’ye “çerağ akçesi” ismi verilen kıymetli armağanlar yollamışlardır. 830/1427 senesinde hac vazifesini yerine getirmek için öncelikle

9 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba’nın mezarının Malatya Darende’de olduğunu belirtmektedir (Cengiz vd., 1965; Akgündüz, 1995; Ünal, 1999; Akgündüz vd., 2002).

10 Bazı araştırmacılar Somuncu Baba’nın Behçetzadelerden bir hatunla evlendiğini belirtmektedir (Başer, 2006).

Suriye'ye ulaşmıştır. Hac görevini ifa ettikten sonra belli bir zaman Mekke'de bulunmuştur (Azamat, 1995). Yurdu Erdebil'e yönelirken 1429 senesinde Kudüs'te yaşamını yitirmiştir (Taşgın ve Atay, 2018).

2.12. Somuncu Baba'nın Müritleri

Somuncu Baba'nın Hacı Bayram-ı Veli, Emir Sultan, Molla Fenari, Şeyh Şücaüddin Karamani başta olmak üzere birçok müriti vardır (Karabulut, 1984).

2.12.1. Hacı Bayram-ı Veli

Ankara'da bulunan Solfasıl Köyü'nde doğmuştur. Doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir (Bayramoğlu, 1989; Cebecioğlu, 1994). Gerçek ismi Numan'dır. Babasının adı Koyunluca Ahmet'tir (Ayni, 1924). Annesi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır (Yıldırım, 2008). Dedesinin ismi Mahmut'tur. Abdal Murat ve Safiyüddin adında iki kardeşi vardır (Vassaf, ?, aktaran Arbaş, 1992). Hacı Bayram Ankara ve Bursa'da eğitim almıştır. Kara Medresede müderrislik yapmıştır (Tahir, 1925). Daha sonra Somuncu Baba'nın müriti olmuştur. Hacı Bayram-ı Veli'ye Bayram ismi bir kurban bayramı günü karşılaştıkları için hocası Şeyh Hamid-i Veli tarafından verilmiştir (Bayramoğlu, 1989; Cebecioğlu, 1994).

Hacı Bayram-ı Veli hocası ölene dek onun yanından ayrılmamıştır. Hocasıyla birlikte önce Bursa'ya daha sonra Aksaray'a yerleşmişlerdir (Ayni, 1924). Somuncu Baba öleceği zaman kendinden sonra ilim yayma görevini Hacı Bayram-ı Veli'ye vermiştir (Cebecioğlu, 1994). Şeyh Hamid-i Veli öldükten sonra Hacı Bayram-ı Veli Ankara'ya gelmiştir. Burada devlet açısından tehlikeli olduğu nitelendirilerek II. Murat'a şikâyet edilmiştir. Edirne'ye padişahın huzuruna çıkarılmıştır. II. Murat Hacı Bayram-ı Veli ile sohbet ettikten sonra onun kötü biri olmadığını anlamış ve şahsına karşı iyiliklerde bulunmuştur (Ayni, 1924). Hacı Bayram Bayramilik tarikatının kurucusudur (Bayramoğlu, 1989; Polatoğlu, 2008; Kızıler 2012; Abanoz, 2023). Hacı Bayram-ı Veli 1430 senesinde yaşamını yitirmiştir (Haririzade, ?, aktaran Kızıler, 2012). Hacı Bayram-ı Veli'de hocası Somuncu Baba gibi davranmıştır. Meşhur olmayı değil halka yardım etmeyi, onları aydınlatmayı tercih etmiştir (Gürer, 2022). İnsanların sorunlarına duyarsız kalmamış, problemlerini çözmeye çalışmıştır (Ceylan, 2019).

2.12.2. Emir Sultan

Emir Sultan, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde; şöyle ki I. Bayezid, Fetret Devri, I. Mehmet ve II. Murat çağlarında hayat sürmüş; insanlar arasında menkıbeleriyle ünlenmiş bir âlimdir (Kahraman, 2009). Buhara'da doğmuştur (Güven, 2021). Emir Sultan'ın

doğum tarihi net değildir. 770 (1368-1369) senesinde dünyaya geldiği düşünülmektedir (Algül ve Azamat, 1995). Şemseddin Muhammed bin Ali gerçek ismidir (Ateş, 2019). Buhara’da dünyaya gelmesinden dolayı Emir Buhari ya da Emir Şemseddin-i Buhari adlarını da taşımıştır (Yılmaz, 2017). Babasının ismi Seyyid Ali el-Buhari’dir (Güler, 2014). Yaşı küçükken ilmi anlamda ilk bilgileri babasından almıştır. İlerleyen zamanlarda hacca gitmiştir (Uğur, 2013).

Hız. Muhammed’den aldığı ilahi bir buyruk ile Bursa’ya yerleşmiştir (Güteryüz, 2010, aktaran Demirci, 2012). Emir Sultan lakabını da bu şehirde almıştır (Ateş, 2017). Emir Sultan Bursa halkı tarafından çok sevilmiştir. Burada Somuncu Baba, Molla Fenari ve Hacı Bayram-ı Veli ile tanışmıştır. Onlarla manevi, dini anlamda sohbetlerde bulunmuştur (Ayvazoğlu, 1996, aktaran Çanak, 2018). Bursa’da Yıldırım Bayezid’in kızı Hundi Sultan ile evlenmiştir. 1429 yılında yakalandığı veba salgını neticesinde Bursa’da vefat etmiştir (Çoruh, ?).

2.12.3. Molla Fenari

Molla Fenari Osmanlı Devleti’nin tanınmış ilim sahibi kişilerinden biridir (Çelik, 2020; Güçlü, 2014; Gürer, 2015). 751/1350 senesinde doğmuştur (Yıldırım, 2013; Aydın, 2020). Asıl ismi Şemseddin b. Muhammed b. Hamza b. Muhammed el-Fenari er-Rumi’dir (Askalani, 1986, aktaran Güçlü, 2014). O zamanlar da Fenari coğrafyasında doğduğu için bu ismi almıştır (Topal ve Şirin, 2022). Babasının ismi Nureddin Hamza bin Muhammed BİN Muhammed bin Hamza’dır (Hüsameddin, 1926, aktaran Aşkar, 1992). Alaeddin Esved, Cemaleddin Aksarayi ve Mısır’da Ekmeleddin Baberti gibi âlimlerden dersler almıştır (Tuncer, 1991). Mısır dönüşü devrin padişahı I. Bayezid’in isteğiyle Manastır Medresesi müderrisliği, daha sonra da Bursa kadılığı görevlerini yerine getirmiştir (Askalani, 1986, aktaran Boyalık, 2007). Bursa’da görevliken Somuncu Baba ile tanışıp ilmi sohbetlerde bulunmuştur (Karabulut, 1984).

1402 Ankara Savaşı’nın kaybedilmesi neticesinde Osmanlı Devleti Fetret Dönemi’ne girmiştir. Bu karışıklıklardan dolayı Molla Fenari Karaman’a yerleşmiştir (Çiçek, 2009). Burada da çıkan olaylardan sonra I. Mehmet ile tekrar Bursa’ya gelmiş ve yeniden kadılık görevi verilmiştir (Uzunçarşılı, 1983, aktaran Saraçoğlu, 2009). Daha sonra II. Murat tarafından şeyhülislamlık makamına layık görülmüştür (Sami, 1896, aktaran Erdoğan, 2010). Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk şeyhülislamıdır (Yıldırım, 2013; Aslan, 2018; Kılıçarslan, 2018; Çardak, 2020). Bu bilgilerden hareketle Molla Fenari, Osmanlı padişahlarından; Orhan Bey, I. Murat, I. Bayezid, I. Mehmet ve II. Murat devirlerini görmüştür (Aşkar, 1997). Molla Fenari, 834/1431 senesinde vefat etmiştir (Ceyhan, 2010; Çardak, 2020; Evmeş, 2021). Kabri Bursa şehrinde (Karabulut, 1984).

2.12.4. Şeyh Şücaüddin Karamani

Yaşamıyla ilgili yeterli bilgiler bulunmamaktadır. Şeyh Şücaüddin Karamani, adından da belli olacağı gibi Karamanlı'dır veya Karamanoğulları Beyliği Dönemi'nde ömrünü geçirmesinden kaynaklı bu isimle anılmıştır. Padişah II. Murat bu kişiye yönelik Edirne'de bir zaviye inşa ettirmiştir. Anlatılanlara bakılırsa II. Mehmet Dönemi'nin ilk vakitlerinde yaşamını kaybetmiş, ilerleyen zamanlarda camiye dönüştürülen zaviye bahçesine naaşı konulmuştur (Baltacı, 1976, aktaran Karabulut, 1984).

2.12.5. Somuncu Baba'nın diğer talebeleri

Somuncu Baba'nın yukarıda sayılan kişilerin dışında da öğrencileri vardır. Muslihuddin-i Karamani, Akşemseddin, Şeyh Muzaffer Larendevi, Karaşemseddin, Ak Bedreddin, Arif-i Billah Ömer Somuncu Baba'dan eğitim alan diğer talebelerdir (Mecdi, 1853, aktaran Akgündüz, 1995).

2.13. Somuncu Baba'nın Çocukları

Somuncu Baba'nın Yusuf Hakiki isminde çocuğu vardır. Bazı kaynaklarda Halil Taybi isminde bir evladının daha olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu bilgi net değildir (Karabulut, 1984).

2.13.1. Yusuf Hakiki

Yusuf Hakiki Somuncu Baba'nın oğludur (Güngör, 2016). XV. asırda yaşayan tasavvuf âlimidir (Ağca, 2016). Aynı zamanda bir şairdir (Gümüş, 2019; Atabek, 2020). Aksaray'da dünyaya gelmiştir (Boz, 2009, aktaran Gümüş, 2020). Doğum tarihi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır (Boz, 2013). Ancak 1400'lü senelerin ilk vakitlerinde doğduğu düşünülmektedir (Boz, 2009, aktaran Eren, 2022). Gerçek ismi Yusuf b. Hamidüddin Hamid el-Aksarayı'dır (Paşa, 2008, aktaran Pulat, 2016). Literatür araştırmalarında Şeyh Yusuf, Yusuf Hakiki Baba, Baba Yusuf, Baba Yusuf Hakiki; toplum içindeyse Gül Baba, Hakiki Baba gibi isimlerle anılmıştır. Dedesinin ismi Musa-yı Kayseri'dir (Boz, 2009, aktaran Gümüş, 2019). Yusuf edebi ürünleri yazarken Hakiki takma adını kullanmıştır (Aydın, 2014).

İlk eğitimini babasından almış, o vefat ettikten sonra ise Hacı Bayram-ı Veli'nin talebesi olmuştur (Taşgın, 2016). Aksaray, Erdebil ve Konya Medreselerinde eğitim aldığı tahmin edilmektedir (Boz, 2009, aktaran Ak, 2016). Aksaray şehrinde Bayramiyye tarikatının pirlüğünü üstlenmiştir (Gümüş, 2020; Altuğ, 2021). Bursalı Mehmet Tahir'e göre belirli bir vakit babası

Somuncu Baba ile birlikte Bursa’da yaşamıştır (Boz, 2013). 893/1488 yılında vefat etmiştir¹¹ (Boz, 2013; Ay, 2023). Mezarı Aksaray şehrinde (Boz, 2013). Yusuf Hakiki önemli bir geleneğin temsilciliğini yapmıştır. Babası Şeyh Hamid-i Veli’nin talebesi Hacı Bayram-ı Veli’dir. Hacı Bayram’ın öğrencisi ise Fatih Sultan Mehmet’in hocasını yapan Akşemseddin’dir (Ovacık, 2020).

2.14. Somuncu Baba’nın Menkıbeleri

Somuncu Baba’nın hayattayken ve öldükten sonra birçok menkıbesi görülmüştür. Ona atfedilen menkıbeler şöyledir: Ahiret için çalışıyorduk, Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları, İran’ın sınırlarını Anadolu’ya götürüyorlar, Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın, Ulu Cami’nin açılması ve sırrın ortaya çıkması, şüpheli ot, ineğin dilinden anlaması, kalpleri kalaylamasını iyi biliriz, evladım hiç üzülme, idareyi layık olana teslim ederiz, ölünce ölmemek...

2.14.1. Ahiret için çalışıyorduk

Somuncu Baba günlerin birinde tarımla ilgilenen öğrencilerden birine tohum verdi. Tohumların birazını kendisi için birazını da öğrencinin kendi adına dikmesini istedi. Belli bir vakit geçtikten sonra Ekmekçi Koca tarlada tohumların yeşerip yeşermediğini görmek istedi. Beraber öğrencisiyle tarlaya gitti. Talebesi kendi bölümünde ekinlerin çıktığını hocasında ise çıkmadığını gördü. Somuncu Baba hangisi bizim kısım dediğinde utandığı için kendi ekinlerinin çıktığı bölümü gösterdi. Ekmekçi Koca bu durum karşısında: “Ben öte taraf için uğraşıyordum. Lakin hangi kötülüğümün etkisiyle fani hayatım iyi oldu” diyerek kırıncılığını ifade etti. Öğretmeninin üzgün olduğunu gören öğrenci doğruyu söyleyerek hocasının gönül yorgunluğunu almaya çalıştı (Dikici, 2017).

2.14.2. Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları

Ekmekçi Koca ile ilgili belgelerde bulunan menkıbelerden biri de müderris Numan ile buluşmalarıdır. Kaynakların bazılarında Ekmekçi Koca’nın kendisine bir öğrenci aradığı yazmaktadır. Bu öğrenci o tarihlerde Ankara’da Kara Medresede öğretmenlik vazifesini yerine getiren Numan b. Ahmed’in ta kendisidir (Ulu, 2021a). İlerde Hacı Bayram-ı Veli ismini alacaktır. Şeyh Hamid-i Veli, Kayseri’de toplumu dini konularda aydınlatırken Ankara’da öğretmenlik yapan bilgisiyile ünlenmiş muallim Numan ile karşılaşmıştır (Karabulut, 1984). Sene 1393 civarındır. Buluşma hikâyeleri şu şekilde ifade edilmektedir: Somuncu Baba günlerin

¹¹ Musalı (2016), ölüm tarihini 1487 olarak ifade etmektedir.

birinde öğrencisi Şeyh Şücaüddin'i Ankara'ya gönderir. O zamanlarki ismi Engerü'dür. Öğretmen Numan'ı yanına getirmesini ister. Şeyh Şucaüddin Ankara'ya varır. Müderris Numan'ı eğitim verirken görür. Hocasının davetini söyler. Normalde Numan birçok daveti geri çevirmiştir. Ancak Ekmekçi Koca'nın ricasını kırmaz. “Davete katılmak gerektir” diyerek yola koyulur. Şeyh Şücaüddin'le beraber çıktığı yolculuk Kayseri'de son bulur ve Ekmekçi Koca ile buluşurlar. Belli bir vakit konuştuktan sonra Şeyh Hamid-i Veli'ye öğrenci olur (Mecdi, 1853, aktaran Hızlı, 1987).

2.14.3. İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar

Şeyh Sadreddin, Ekmekçi Koca Erdebil'e vardığı vakitlerde dünyadaki son zamanlarını geçiriyordu ve kendinden sonra insanlara doğru yolu gösterecek güvenilir bir kişiyi bulmaya çalışıyordu. Samimiyetle kendisine ulaşan Somuncu Baba'nın dürüst bir insan olduğunu anlamıştı. Şeyh Sadreddin Somuncu Baba ile uzun vakitler muhabbet etti. Daha sonra günlerden bir gün zikir için müritlerini bir araya getirdi. Zikir üç gün sürdü. Zikir bittikten sonra talebeler sırayla Şeyh Sadreddin'in ellerini öptüler. Yavaş yavaş müritler dağılmaya başladılar. Şeyh Sadreddin kimse kalmadı mı diye sordu. Etrafa bakıldığına bir kıyıda kendini kaybetmiş bir durumda Ekmekçi Koca görüldü. Bunu gören Şeyh Sadreddin, Somuncu Baba'dan Anadolu'ya varmasını ve orada insanları iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa sevk etmesini istedi.

Şeyh Hamid-i Veli hocasından aldığı emri geri çeviremezdi. Hazırlıklarını yapıp yola koyuldu. Bu esnada Hoca Ali isminde bir kişi “İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar” biçiminde aleyhte propaganda yapmaya başladı. Bunun üzerine Şeyh Sadreddin müritlerine dönerek “Somuncu Baba gözden kaybolana dek onu takip edin, şayet başını geriye döndürürse bizlerin ve kendisiyle alakalı herhangi bir sorun yoktur” dedi. Gerçekten de Ekmekçi Koca iki kez kafasını arkaya çevirip baktı. O gittikten bir vakit sonra Şeyh Sadreddin vefat etti (Akgündüz, 1995; Başer, 2006; Turyan, 2010).

2.14.4. Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın

Somuncu Baba 1389 yılında Bursa'ya gelmişti. Burada fırıncılık ile uğraşmıştır. Halka ekmeği satmıştır. O dönemde Osmanlı Devleti'nin hükümdarlığını Yıldırım Bayezid yapmıştır. Birçok alanda yenilikler, faaliyetler yapılmıştır. I. Bayezid Niğbolu Savaşı kazanıldıktan sonra Bursa'da bir Ulu Cami'nin yapılmasını istemiştir. Somuncu Baba Ulu Cami yapılırken fırıncılık mesleğine devam etmiştir. Bazı zamanlarda Ulu Cami'yi yapan işçilere ve ustalara hiçbir ücret almadan ekmeği vermiştir (Başer, 2006). Camide çalışan işçiler Somuncu Baba'nın ekmeğini çok sevmektedirler. Hatta işçiler ekmeğin şifalı olduğunu bile söylemektedirler. Bir gün

fırında ekmek yaparken genç bir adam elinde bir çömlekle içeri girmiştir. Sohbet etmeye başlamışlardır. Genç adam:

-Duyduğumuza göre yaptığınız ekmekler her sıkıntıya iyi geliyormuş. Bizim de elimizde bir çömlek var. Onu da fırında pişirir misiniz dedi.

Ekmekçi Koca çömleği alıp fırına sürmeye çalıştı. Fakat uğraşmasına rağmen çömleği fırına sokamadı. Somuncu Baba genç adama dönerek:

-Çömleği fırına sürmeyi siz deneyebilir misiniz dedi.

Delikanlı tebessüm ederek çömleği aldı ve hiçbir sıkıntıyla karşılaşmadan fırına attı. Genç adam çömleği fırına attığı sırada ateş olmadığını gördü. Ekmekçi Koca delikanlının hayret etiğini görmesine rağmen belli etmeyerek fırını kapattı. Somuncu Baba genç adama:

-Çömlek birazdan pişer dedi.

Belli bir vakit geçtikten sonra fırıncı çömleği çıkardı. Emir Sultan fırında ateş olmamasına rağmen çömleğin piştiğini görmüştür. O anda büyük bir tasavvuf âlimiyle karşılaştığını anlamıştır (Sağlam, 2003). Ateş olmadan yemeğin pişmesi herhangi bir eşyayı tesiri altına almak anlamına gelebilir, âlim yemeği hazır hale getirmek için ateşe başvurmayabilir (Köksel, 2019).

2.14.5. Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması

I. Bayezid 798/1396 senesinde Niğbolu Savaşı'nı kazanmıştır. Bunun üzerine Bursa'da bir Ulu Cami'nin yapılmasını istemiştir. Ulu Cami'nin inşaatı 1399 yılında tamamlanınca açılışın Cuma günü yapılmasına karar vermiştir. Padişah o gün hutbenin damadı Emir Sultan tarafından okunmasını rica etmiştir. Bu talebi kabul etmeyen Emir Buhari: "Bu şehirde yani Bursa'da çok büyük âlimler bulunmaktadır ve zamanın şeyhi varken vaazı ben veremem, bu kutlu görev Somuncu Baba'ya aittir" der. Bunun üzerine sultan Ekmekçi Koca'ya aynı ricayı iletir. Somuncu Baba kendisinin açığa çıktığını anlar ve bu duygu durumunu Emir Buhari'ye şu şekilde aktarır: "Hay Sultan Hay! Neden sırrımı açığa çıkardın?"

Ulu Cami'nin açılışında Somuncu Baba dışında birçok âlim ve müderris te bulunmaktadır. O gün namazı Şeyh Hamid-i Veli kıldırmıştır. Namazdan sonra Fatıha Suresi'nin açıklamasını yapmıştır. Tam yedi anlamda sureyi açıklaması camidekiler tarafından

hayretle karşılanmıştır. Bu konuşmalarıyla Molla Fenari'nin ilmi anlamda sıkıntılarını da gidermiştir.

Somuncu Baba'nın camide verdiği vaaz onun sırrının açığa çıkmasına neden olmuştur. Birden ünlenmiştir. Fakat gösterişi, şatafatı hiç sevmemektedir. Öğrencisi Hacı Bayram ile birlikte bu durumdan kurtulmak için Bursa'dan ayrılmıştır. İlerleyen vakitte Hac vazifesini yaptıkları ve Aksaray'a dönerek elinden geldiğince kendini gizlediği kitapların verdiği bilgilerden bazılarıdır (Akkuş, 2016).

Başka bir kaynakta ise bu olayın devamı şu şekilde geçmektedir: Anlatıldığına göre Somuncu Baba'nın yaptığı hutbeyi o zamana kadar Bursa'da yaşayan hiçbir kimse duymamıştır. Çok ilmi şeyler söylemiştir. Halk şaşkınlığını gizleyememiştir. Toplum Ekmekçi Koca'nın büyük bir âlim olduğunu anlamıştır. Surenin birinci anlamını camideki herkes idrak etmiştir. İkincisini çoğu kişi anlamıştır. Üçüncüsünü bir kısım kişi algılayabilmiştir. Dördüncüsünü veliler bilebilmiştir. Diğer kalan üç anlamı ise camidekiler tarafından anlaşılmamıştır. Çünkü bunları çok büyük âlimlerin, evliyaların ve peygamberlerin idrak edebileceği görülmüştür. Hutbe bittikten sonra Ekmekçi Koca minberden yavaş yavaş inmiştir. Camiden çıktığı zaman ise kerameti görülmüştür. Caminin üç kapısı vardır. Herkes o üç kapıda da Somuncu Baba'nın çıkarken görüldüğünü söylemiştir (Ulu, 2016).

2.14.6. Şüpheli ot

Molla Fenari'nin Somuncu Baba ile karşılaşması Ulu Cami'de ki hutbe sırasında olmuştur. Vaazın etkisinden çıkamayan Molla Fenari namaz bitiminde evine giden Somuncu Baba'nın yanına uğrar. Öğretmenlik mesleğinden kazandığı 5000 akçeyi de yanına alır. “Helaldir” diyerek Ekmekçi Koca'ya vermek ister. Şeyh Hamid-i Veli “helal olduğuna güvenirim” der. Molla Fenari'den bir akçe isteyerek ot getirilmesini ister. Alınan otu merkebin yakınına bırakırlar. Merkez otu koklar ve üstüne bevl eder. Bu olaydan sonra Somuncu Baba “şu vakte değin merkebimiz tereddütlü hiçbir şeyi yememiştir” der. Molla Fenari Şeyh Hamid-i Veli'nin büyük bir âlim olduğunu anlar ve Somuncu Baba'nın öğrencisi olur. O vakitten sonra hocasının erdemini, büyüklüğünü, değerini her zaman söylemiş ve onaylamıştır. Hocası öldükten sonra da onun temsilcisi konumuna gelecek Hacı Bayram-ı Veli ile birçok muhabbette bulunmuştur (Turyan, 2010).

2.14.7. İneğin dilinden anlaması

Söylentiye göre Somuncu Baba kutsal topraklardan ayrıldıktan sonra Aksaray'da yaşamaya başlamıştır. Burada inek çobanlığıyla uğraşmıştır. Günlerden bir vakit yaşlı bir ninenin ineği eve geri dönmemiştir. Nine çobana gitmiş ve sığırının eve dönmediğini söylemiştir. Beraber hayvanı bulmaya koyulmuşlardır. Oysa inek kentin kıyısında Cennet Deresi diye bilinen bölgede otlanıyormuş. Çoban sığıra:

-Be bereketli inek neden buradasın? Bana malikinden çirkin cümleler duyurdun demiştir. Bu konuşmanın ardından inek:

-Nine minik yavruma süt vermiyor da sütünü arttırmak maksadıyla bu yerdeyim diyor. Bu durumun ardından nine kent meydanında şu cümleleri söylemiştir:

-Buranın çobanı hayvanla sohbet etti! Buranın çobanı hayvanla sohbet etti! Bu cümlelerin artmasından endişelenen çoban, Ramazan ayında bulunulmasına rağmen günün ilk ışıklarında bir elinde ekmek, öbür elinde de çoban değneği ile dolaşmaktadır. Bu esnada hem ekmekten yemiş hem de değnekle sığırları otlatmıştır. Bu duruma şahit olan halk:

-Hayvanlarla sohbet ediyor diye söylendiğiniz çoban Ramazan ayında da oruç tutmuyor diyorlar. Somuncu Baba bu suretle durumunu insanlardan saklamış bulunuyor (Karabulut, 1984).

2.14.8. Kalpleri kalaylamasını iyi biliriz

Konya'da bir âlim gece rüya görür. Kapları düzeltmek, sorunları gidermek için üç kalaycının yolunu tutar. Kalaycıların üçü de kapları sadece Bursa'da Somuncu Baba isminde bir kişinin kalaylayabileceğini söylerler. Bunun üzerine âlim Konya'dan Bursa'ya gider. Somuncu Baba'yı bir mevlit sırasında Kur'an okurken bulur. İçinden Somuncu Baba dedikleri Kur'an-ı düzgün okuyamıyor, hiçbir kurala dikkat etmiyor diye söylenir. Daha sonra Şeyh Hamid-i Veli Kur'an okumasını bitirir. Gönül gözüyle kendisine ulaşan kişinin fikirlerini anlamıştır. Ona bakarak: "Hoş geldin Konyalı oğlum biz Kur'an-ı Kerim'i Araplar gibi okuyamayız fakat kalpleri kalaylamakta maharetliyiz" der (Turyan, 2010).

2.14.9. Evladım hiç üzülme

Şeyh Hamid-i Veli'ye çok değer verenlerden bir insan şu hikâyeyi anlattı: Aksaray'da memurluk görevini yerine getiriyordum. Üst bir mevkiye geçmek istiyordum ama çeşitli sorunlar vardı. Somuncu Baba'nın yanına gittim. Türbesinin önünde yaşadığım durumu

anlattım. Çilehanesinde iki rekâtlık namaz vazifemi eda ettim. Daha sonra evime gittim. Gece rüyamda Ekmekçi Koca'yı gördüm. Bana: "Çocuğum kederlenme bir üst mevkiye geleceksin. Bizim gibi şeyhler, bir üst makama geçtikten sonra istifa etmeni, İslamiyet'i yükseltmeni, Allah'ın istediği ve istemediği şeyleri insanlara aktarmanı istiyoruz" dedi. Gerçekten belli bir süre sonra üst mevkiye terfim gerçekleşti. Şeyh Hamid-i Veli'nin isteklerini gerçekleştirmek için istifa ettim (Dikici, 2017).

2.14.10. İdareyi layık olana teslim ederiz

Hacı Bayram-ı Veli Bayramiyye tarikatının kurucusudur. Bir müderris iken büyük bir evliya olmasını sağlayan kişilerin başında ise hocası Somuncu Baba gelmektedir. Nitekim Şeyh Hamid-i Veli, kendisi öldükten sonra Allah inancını yayma görevini oğlu Yusuf Hakiki yerine Hacı Bayram-ı Veli'ye vereceğini ifade eder. Bu durumdan sonra Yusuf Hakiki babasına karşı öfke duymaya başlar. Babası oğlunun bu durumunu görür ve bir gün yanına çağırarak şunları söyler:

- Bak çocuğum yönetimde iltimas, kayırma ve torpil benzeri şeyler olmaz. İşi bilene bırakmak dinimizin gereğidir. Öğrenci yetiştirmeye en uygun kişi Hacı Bayram'dır. Ben seni seviyorum ama adaletten ayrılamam. Yusuf Hakiki bu sözlerden sonra şunu söyledi:

- Baba büyük sultanlar bile öldükten sonra yerlerine oğullarını bırakmaktadırlar. Onlar İslamiyet'i, peygamberimizi bilmiyorlar mı? Bu ifadelerden sonra Somuncu Baba şu açıklamayı yaptı:

-Çocuğum söylediklerinde haklılık payı vardır. Hz. Peygamber her zaman adaletli olmayı emreder. Bazı geleneklerin yüzyıllarca devam etmesi hakikati değiştirmez. Herkes görevini hakkıyla yapmalı. Eğer adaletsizlik olursa devletler çöker.

Babasının bu ifadelerinden sonra Yusuf Hakiki düşüncelerini değiştirmiştir. Hacı Bayram-ı Veli'nin öğrencisi olmuştur ve ona her zaman saygıda kusur etmemiştir (Karabulut, 1984).

2.14.11. Ölünce ölmemek

Şeyh Hamid-i Veli ile ilgili menkıbeler sadece o hayattayken gerçekleşmemiştir. Öldükten sonra da kerametleri görülmüştür. Anlatılana göre Ekmekçi Koca ölmeden önce mezarının üzerine türbe yapılmamasını söylemiştir. Mezarının üstünün açık kalmasını istemiştir. Bu düşüncesindeki amaç ise Allah'ın rahmetinin kesilmemesini murat etmektir.

Bundan dolayı mezarının üstü açık kalmıştır. Mezarının yanında yuvarlak mermer bir taş bulunmaktadır. Bu taşın yüzeyinde üzüm, buğday vb. meyvelerin kabartmaları yer almaktadır. Her meyvenin büyüme vakti geldiğinde taşın üstünde kabartması bulunan meyve terlermiş (Başer, 2006).

2.15. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda çalışma konusuyla ilgili yapılan tezlere ve makalelere yer verilmiştir.

2.15.1. Tezler

Sarıçelik (2002), tarafından yapılan; *“Tarih Öğretiminde Menkıbe Ve Olağanüstü Olayların Yeri Ve Kullanımı (1774 Küçükkaynarca Antlaşmasından 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına Kadar)”* isimli çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Çalışmanın amacı tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yerini ve kullanımını tespit etmektir. Konu Küçükkaynarca Antlaşması ile Kıbrıs Barış Harekâtı arası olarak sınırlandırılmıştır. Tez nitel araştırma kapsamına girmektedir ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda menkıbelerin öğrencilerin sosyalleşmesine, ahlaki gelişimlerinin artmasına, terbiye kazanmalarına, millet ve devlet sevgisini öğrenmelerine, doğruluk, adalet vb. kavramları içselleştirmesine katkı sağladığı ifade edilmiştir. Örnek olay yöntemiyle birlikte materyallerden de yararlanılarak menkıbe ve olağanüstü olayların derslerde kullanılması tavsiye edilmiştir. Öneri olarak ise tüm tarih müfredatını kapsayacak şekilde menkıbe ve olağanüstü olayların yer aldığı çalışmaların yapılması ve MEB tarafından bunun desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sarıköse (2002), tarafından yapılan; *“Tarih Öğretiminde Menkıbe Ve Olağanüstü Olayların Yeri Ve Kullanımı (Selçuklu Ve Osmanlı Tarihinden Örnekler Çerçevesinde)”* isimli çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Çalışmanın amacı, örnek olay çalışmasında öğretim materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olayların hedef davranışlar çerçevesinde nasıl kullanılacağına dair yeni tespit, öneri ve değerlendirmeler yapmaktır. Konu Selçuklu ve Osmanlı tarihi olarak sınırlandırılmıştır. Tez nitel araştırma kapsamına girmektedir ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma neticesinde Selçuklu ve Osmanlı klasik döneminin menkıbe ve olağanüstü olaylar bakımından zengin olduğu tespit edilmiştir. Örnek olay yöntemi ile tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencinin derse ilgisini çekmek ve katılımı arttırmak amacıyla menkıbeleri kullanması tavsiye edilmiştir. Menkıbelerle ilgili materyallerin hazırlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca menkıbe ve olağanüstü olayları içeren çalışmaların azlığı da vurgulanmıştır.

Ağız (2019), tarafından yapılan; “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerle Kütahya İli Menkıbelerinde Geçen Değerlerin Karşılaştırılması*” isimli çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Yazar bu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programında geçen değerlerle, Kütahya ili menkıbelerinde geçen değerleri incelemiştir. Çalışmasında nitel araştırmayı kullanmıştır. Verilerini Kütahya ilindeki 158 menkıbe oluşturmuştur. Yöntem olarak doküman incelemesinden faydalanmıştır. Bilgilerin çözümlenmesinde betimsel analizden yararlanmıştır. Menkıbelerden elde edilen veriler 2018 sosyal bilgiler öğretim programında bulunan değerlerle karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda Kütahya menkıbelerinde 23 değer (yardımseverlik, vatanseverlik, duyarlılık, şehitlik, haksız kazancı menetme, ön yargılı olmama, misafirperverlik, alçak gönüllülük, öngörülü olma, saygı, kötü alışkanlıktan sakınma, merhamet, iftiradan sakınma, kanaatkâr olma, sabır, sevgi, sadakat, adalet, barış, iffetli olma, dürüstlük, vefa, görgülü olma) bulunmuştur. Bu ortaya çıkan değerlerle, sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin karşılaştırılması sonucunda 8 değer (adalet, barış, duyarlılık, dürüstlük, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik) ortak olduğu neticesine varılmıştır.

Kayalı (2023), tarafından yapılan; “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbe Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi*” isimli çalışma Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Yazar bu çalışmada sosyal bilgiler eğitiminde menkıbeden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini incelemiştir. Çalışmada karma yöntemi kullanmıştır. Nicel bölümde yarı deneysel desenden, nitel bölümde olgu bilimden faydalanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim senesinde Kocaeli şehir merkezindeki bir devlet ortaokulunda eğitim alan toplam 28 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “akademik başarı testi”, “sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği”, “yapılandırılmış görüşme formu” ve “öğrenci günlükleri” kullanılmıştır. Çalışmanın nicel bölümüne yönelik verilerin çözümlenmesinde çift yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılırken nitel bölümüne yönelik veriler ise betimsel ve içerik analizi vasıtasıyla çözümlenmiştir. Araştırma neticesinde sosyal bilgiler eğitiminde menkıbeden yararlanmanın öğrencilerin ders başarısını arttırdığı ve derse yönelik olumlu davranışta bulunmalarını temin ettiği belirlenmiştir. Bu istikamette çalışma neticelerine bakarak sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren kuruluşlara, öğretmenlere ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili çalışma yapan kişilere bazı tavsiyelerde bulunulmuştur.

2.15.2. Makaleler

Sarıköse (2011), “*Tarih Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılması*” isimli bir araştırma yapmıştır. Çalışmada, tarih öğretiminde kullanılan örnek olay çalışmasında bir öğretim materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olayların kullanılması değerlendirilmiştir. Yazar, tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların öğrencilerin ilgisini arttırdığı ve tarih sevgisi kazandırdığına vurgu yaparak öğretmenlerin bu edebi ürünü kullanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Çalışmada menkıbe kullanımında dersi monotonluktan çıkaracak örnek olay, soru-cevap ve canlandırma gibi farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması önerilmiştir.

Topçu ve Kaymakçı (2018), “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri*” isimli bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada nitel metodoloji kapsamında fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Kastamonu, İstanbul ve Manisa il merkezindeki 9 ortaokulda görev yapan toplam 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların çoğunluğunun derslerinde menkıbeleri kullandıklarını söylemekle birlikte sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında menkıbelere yeterince yer verilmediğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, verilerin toplanmasına ve analizine yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma kapsamına girmektedir. Nitel araştırma olguların kendi dünyasında incelenmesi, insan yaşamının irdelenmesi, değerlendirilmesi ve açıklanması şeklinde tanımlanabilir. Nitel araştırmada temel amaç insanı anlamak veya anlamaya çalışmaktır. Araştırmacı sözlü-sözsüz iletişim kurabilme, doküman inceleme, davranışları gözlemlene gibi imkânlarla sahiptir. Çalışmacı gözlem ve görüşme gibi yöntemler kullanarak tümevarımsal çıkarımlar yapabilir. Yazar bu araştırma çeşidinde çalışmasını kuvvetlendirmek için belgelerden, notlardan, görüşme kayıtlarından ve videolardan yararlanabilir (Turan, 2015).

3.2. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi mevcutta bulunan evrak ve belgelerden bilgi alma tekniğidir. Bu veri toplama tekniğinde gazete, dergi, roman, hikâye, video, film, müzik, cd, ansiklopedi, kitap, ses kaydı, mektup, arkeolojik eserler, istatistikler vb. veri olarak kullanılabilir. Doküman incelemesi temelleri keşfetme, bakma, not etme ve fikir söyleme aşamalarını içerir (Karasar, 2017). Bu çalışmada, Somuncu Baba'nın menkıbeleriyle ilgili verilerin toplanmasında Ali Rıza Karabulut'un Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar (1984), Ahmet Akgündüz'ün Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi (1995), Raziye Sağlam'ın Gülşen'in Solmayan Gücü Şeyh Hamid-i Veli (2003), Şahin Başer'in Şeyh Hamideddin-i Aksaray-i-Şeyh Hamid-i Veli-Müridi Hacı Bayram-ı Veli (2006), Hasan Turyan'ın Somuncu Baba Şeyh Hamid-i Veli Hayatı Eserleri Görüşleri (2010), Mehmet Akkuş'un Somuncu Baba Hayatı, Neseb-i Alisi ve Külliyesi (2016), Mahmut Ulu'nun Somuncu Baba Şeyh Hamid-i Veli Hayatı ve Eserleri (2016), Recep Dikici'nin Hamid-i Veli (Somuncu Baba) Hacı Bayram-ı Veli Taceddin-i Veli ve Evradları (2017) kitaplarından; Mefail Hızlı'nın Somuncu Baba (1987), Mahmut Ulu'nun Menkıbeler ekseninde bir zahir-batın yolcusu: Somuncu Baba (2021) makalelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca 2018 yılında yayımlanan sosyal bilgiler öğretim programından da faydalanılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler betimsel analiz ile elde edilmiştir. Bu analiz yaklaşımında veriler başlangıçta planlanan temalara uyarak değerlendirilir. Bilgiler, çalışma sorularının meydana getirdiği temalara bağlı ayarlanabileceği gibi konuşma ve bakma durumlarında istifade edilen sorular veya durumlar göz önünde bulundurularak da takdim edilebilir. Bu yaklaşımda, konuşulan veya bakılan kişilerin konuşmalarını dikkat çekici bir şekilde aktarmak hedefiyle direkt alıntılara bol bol başvurulur. Bu analiz çeşidinde ortaya çıkan bulguları düzgün ve anlaşılabilir bir şekilde okuyucuya takdim etmek temel amaçtır. Amaç neticesinde verilerden betimlemeler meydana getirilir. Bir sonraki aşamada bu betimlemeler izah edilir, sebep-netice ilişkisi analizlenir ve bazı yorumlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada, Somuncu Baba'nın menkıbeleri sosyal bilgiler öğretim programında bulunan değerler açısından analiz edilmiştir.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleriyle ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Problemle İlgili Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi şöyledir: Somuncu Baba'nın menkıbelerinde ve sosyal bilgiler öğretim programında ortak olan değerler nelerdir? Yapılan çalışmada bu problem cümlesine yönelik olarak ortak değerler bulunmuştur. Bu değerler aşağıda ifade edilmiştir.

4.1.1. Dayanışma değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “dayanışma” değerini “Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” metninde görmekteyiz. Yıldırım Bayezid Bursa'da Ulu Cami yaptırmaktadır. Şeyh Hamid-i Veli ise bu şehirde fırıncılık yapmaktadır. Burada çalışanlara bedava somun dağıtmaktadır. Bu davranışıyla Bursa'da duyulmaktadır (Başer, 2006).

Burada Ekmekçi Koca'nın derdi İslam'a ve Allah'a hizmet etmektir. Mal, mülk, para onun için önemli değildir. Çorbada kendisinin de tuzu olmasını istemektedir. Çünkü Osmanlı Devleti büyümektedir. Herkes elinden geldiğince devlete katkı sağlamaktadır. O da elinden geleni yapmaktadır. Bedava ekmek dağıtarak dayanışmaya katkıda bulunmaktadır.

4.1.2. Adalet değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “adalet” değeri “idareyi layık olana teslim ederiz” metninde görülmektedir. Şeyh Hamid-i Veli kendisi öldükten sonra Allah inancını yayma görevini oğlu Yusuf Hakiki yerine Hacı Bayram-ı Veli'ye vereceğini ifade eder. Bu durumdan sonra Yusuf Hakiki babasına karşı öfke duymaya başlar. Babası oğlunun bu durumunu görür ve bir gün yanına çağırarak şunları söyler:

-Bak çocuğum yönetimde iltimas, kayırma ve torpil benzeri şeyler olmaz. İşi bilene bırakmak dinimizin gereğidir. Öğrenci yetiştirmeye en uygun kişi Hacı Bayram'dır. Ben seni seviyorum ama adaletten ayrılamam. Yusuf Hakiki bu sözlerden sonra şunu söyledi:

-Baba büyük sultanlar bile öldükten sonra yerlerine oğullarını bırakmaktadırlar. Onlar İslamiyet'i, peygamberimizi bilmiyorlar mı? Bu ifadelerden sonra Somuncu Baba şu açıklamayı yaptı:

-Çocuğum söylediklerinde haklılık payı vardır. Hz. Peygamber her zaman adaletli olmayı emreder. Bazı geleneklerin yüzyıllarca devam etmesi hakikati değiştirmez. Herkes görevini hakkıyla yapmalı. Eğer adaletsizlik olursa devletler çöker (Karabulut, 1984).

Örneklere de anlaşılabileceği üzere Somuncu Baba kendinden sonra yöneticiliği Hacı Bayram-ı Veli'ye verir. Çünkü onun bu göreve daha hazır ve lâıyk olduğunu düşünür. Oğlu Yusuf Hakiki buna çok kırılır. Babasına tavrı alır. Ancak babası İslam tarihinden örnekler vererek oğlunun gönlünü alır. Yusuf Hakiki babasının konuşmalarından sonra ilerleyen yıllarda Hacı Bayram-ı Veli'nin müriti olur. Burada oğlu olmasına rağmen Somuncu Baba'nın idarecilik görevini Hacı Bayram-ı Veli'ye vermesi onun adaletli olduğunu gösterir. Çünkü oğlunu kayırmamaktadır.

4.1.3. Bilimsellik değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde "bilimsellik" değerini "Ulu Cami'nin açılması ve sırrının açığa çıkması" metninde görmekteyiz. Yıldırım Bayezid Bursa'da bir Ulu Cami yaptırmıştır. Açılışın Cuma günü yapılmasını istemiştir. O gün gelip çatmıştır. Vaaz okuma görevini Emir Sultan'a vermiştir. Fakat Emir "bu görevi benden daha iyi yapabilecek olan Somuncu Baba var" diyerek kabul etmemiştir. Bayezid bunu duyunca görevi Ekmekçi Koca'ya söylemiştir. Somuncu Baba sırrının ortaya çıkmasından yaşamı süresince korkmuştur ama endişesi burada başına gelmiştir. Somuncu Baba hutbe sırasında Fatiha suresine yedi anlam yüklemiştir (Akkuş, 2016).

Anlatıldığına göre Somuncu Baba'nın yaptığı hutbeyi o zamana kadar Bursa'da yaşayan hiç kimse duymamıştır. Çok ilmi şeyler söylemiştir. Halk şaşkınlığını gizleyememiştir. Toplum Ekmekçi Koca'nın büyük bir âlim olduğunu anlamıştır. Surenin birinci anlamını camideki herkes idrak etmiştir. İkincisini çoğu kişi anlamıştır. Üçüncüsünü bir kısım kişi algılayabilmiştir. Dördüncüsünü veliler bilebilmiştir. Diğer kalan üç anlamı ise camidekiler tarafından anlaşılmamıştır. Çünkü bunları çok büyük âlimlerin, evliyaların ve peygamberlerin anlayabileceği görülmüştür (Ulu, 2016).

Burada bilimsellik değerini görmekteyiz. Fatiha suresini yedi farklı şekilde okuması ve hutbede kimsenin duymadığı ve bilmediği şeyler söylemesi onun çok bilgili olduğunu göstermektedir. Hatta Molla Fenari'nin bilgi konusunda sıkıntıya düştüğü sıralarda ona yardım etmesi de büyük bir âlim olduğuna işarettir.

4.1.4. Estetik değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde "estetik" değerini "ölünce ölmek" metninde görmekteyiz. Şeyh Hamid-i Veli öldükten sonra da kerametleri devam etmiştir. O mezarının üstünün açık kalmasını istemiştir. Bu düşüncesindeki amaç ise Allah'ın rahmetinin kesilmemesini murat etmektir. Mezarının yanında yuvarlak mermer bir taş bulunmaktadır. Bu taşın yüzeyinde üzüm, buğday vb. meyvelerin kabartmaları yer almaktadır. Her meyvenin büyüme vakti geldiğinde taşın üstünde kabartması bulunun meyve terlermiş (Başer, 2006).

Burada estetik değerini mezarın açık kalmasında, mezarın yanında mermer bir taşın bulunmasında ve bu taşın üzerinde buğday, üzüm ve diğer bazı mevsimlik meyvelerin kabartması olmasında görmekteyiz. Zamanı gelince kabartması olan meyve terlemektedir.

4.1.5. Sorumluluk değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde en çok geçen değerdir. "Ahiret için çalışıyorduk", "Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları", "İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar", "Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın", "Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması", "şüpheli ot", "ineğin dilinden anlaması", "evladım hiç üzülme" metinlerinde "sorumluluk" değerini doğrudan veya dolaylı yoldan görmekteyiz.

"Ahiret için çalışıyorduk" menkıbesinde bu değer şöyle anlatılmaktadır: Somuncu Baba günlerin birinde tarımla ilgilenen öğrencilerden birine tohum verdi. Tohumların birazını kendisi için birazını da öğrencinin kendi adına dikmesini istedi (Dikici, 2017).

Örnekte de görüldüğü gibi Somuncu Baba talebesine tarlaya tohum ekmesi için görev vermektedir. Menkıbeyi okuduğumuzda talebe bu sorumluluğu yerine getirmektedir.

"Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları" menkıbesinde Somuncu Baba kendine bir mürit aramaktadır. Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli'yi duyar. Bir gün talebelerinden birine emir vererek onu getirmesini ister. Talebe bu emri yerine getirir. Ankara'ya gider ve Numan'ı bulur. Emri iletir. Hacı Bayram'da "davete icabet etmek lazımdır" diyerek teklifi kabul eder (Mecdi, 1853, aktaran Hızlı, 1987).

Burada doğrudan sorumluluk değerini talebenin emrini yerine getirmesinde dolaylı yoldan ise Hacı Bayram-ı Veli'nin davete icabetinde görmekteyiz.

"İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar" menkıbesinde Somuncu Baba Şeyh Sadreddin'den ders almaktadır. Şeyh Sadreddin öğrencisindeki azmi, inancı görmektedir ve son

günlerini yaşarken Allah inancını yayma görevini ona vermiştir. Anadolu'ya gitmesini istemiştir. Fakat "İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyor" diye dedikodu çıkmıştır. Bunun üzerine Şeyh Sadreddin, müritlerine dönerek "Somuncu Baba gözden kaybolana dek onu takip edin, şayet başını geriye döndürürse bizlerin ve kendisiyle alakalı herhangi bir sorun yoktur" diyerek görev vermiştir (Akgündüz, 1995; Başer, 2006; Turyan, 2010).

Burada sorumluluğu iki yerde görmekteyiz. Somuncu Baba'nın hocasında görevi alıp yerine getirmesinde ve diğer müritlerin Somuncu Baba'yı takip etmesinde.

"Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın" menkıbesinde Yıldırım Bayezid Bursa'da Ulu Cami yaptırmaktadır. Şeyh Hamid-i Veli ise bu şehirde fırıncılık yapmaktadır. Burada çalışanlara bedava somun dağıtmaktadır. Bu davranışıyla Bursa'da duyulmaktadır. Bir gün Emir Sultan onun fırınına çömlikle gelir. Somuncu Baba'dan çömleğin pişirilmesini ister. Ekmekçi Koca çömleği fırına sokamaz. Emir Sultan'a dönerek "çömleği bir de siz sürün fırına" diyerek ricada bulunur. Belli bir vakit geçtikten sonra fırında ateş olmamasına rağmen çömleğin piştiği görülür (Sağlam, 2003).

Burada sorumluluk değerini Somuncu Baba'nın çömleği Emir Sultan'a vererek ondan fırına sürmesini istemesinde görmekteyiz. Emir Sultan'da bu görevi yerine getirmiştir.

"Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması" menkıbesinde I. Bayezid Bursa'da bir Ulu Cami yaptırmıştır. Açılışın Cuma günü yapılmasını istemiştir. Bayezid Cuma günü gelip çattığında vaazın Emir Sultan tarafından söylenmesine karar vermiştir. Fakat Emir Sultan bunu kabul etmemiştir. Emir Buhari: "Bu şehirde yani Bursa'da çok büyük âlimler bulunmaktadır ve zamanın şeyhi varken vaazı ben veremem, bu kutlu görev Somuncu Baba'ya aittir" der. Bunun üzerine sultan Ekmekçi Koca'ya aynı ricayı iletir. Somuncu Baba, kendisinin açığa çıktığını anlar ve bu duygu durumunu Emir Buhari'ye şu şekilde aktarır: "Hay Sultan Hay! Neden sırrımı açığa çıkardın (Akkuş, 2016)?"

Burada iki yerde sorumluluk değerini görmekteyiz. Birincisinde padişah hutbenin Emir Sultan tarafından okunmasını istemiştir. Emir Sultan "benden daha büyük bir âlim var" diyerek bu görevi yerine getirmemiştir. İkinci olarak ise Yıldırım Bayezid vaaz okuma işini Somuncu Baba'ya vermiştir. O da bu emri kabul ederek sorumluluğunu yerine getirmiştir.

"Şüpheli ot" menkıbesinde Somuncu Baba Ulu Cami açılışından Fatiha suresini yedi farklı şekilde okur ve yorumlar. Orada bulunan Allah dostları buna şaşırırlar. Bu şaşırانların

başında da Molla Fenari gelmektedir. Cuma çıkışı Somuncu Baba'yı ziyaret eder. Maaşından arttırdığı 5000 akçeyi “helaldir” diyerek Ekmekçi Koca'ya vermek ister. Şeyh Hamid-i Veli “helal olduğuna güvenirim” der. Molla Fenari'den bir akçe isteyerek ot getirilmesini ister. Alınan otu merkebin yakınına bırakırlar. Merkez otu koklar ve üstüne bevl eder. Bu olaydan sonra Somuncu Baba “şu vakte değin merkebiz tereddütlü hiçbir şeyi yememiştir” der. Molla Fenari Şeyh Hamid-i Veli'nin büyüklüğünü anlar ve Somuncu Baba'nın öğrencisi olur (Turyan, 2010).

Burada sorumluluk değerini bir yerde görmekteyiz. Ekmekçi Koca paranın helal olup olmadığını tespit etmek için ot getirilmesini ister. Somuncu Baba'nın ricası üzerine ot getirilir ve böylece sorumluluk yerine getirilmiş olur.

“İneğin dilinden anlaması” menkıbesinde Somuncu Baba Hac dönüşü Aksaray'da sığır çobanlığı yapmaktadır. Bir gün yaşlı bir kadının ineği kaybolur. Çobanın yanına gelerek ineğinin bulunmasını ister (Karabulut, 1984).

Somuncu Baba çoban olduğu için ineği bularak sorumluluğunu yerine getirir.

“Evladım hiç üzülme” menkıbesinde Aksaray'da memur olan biri terfi almak istiyor. Somuncu Baba'nın türbesini ziyaret ediyor. Çilehanesinde namaz kılıyor. Gece rüyasında Ekmekçi Koca'yı görüyor. Somuncu Baba bana: “Çocuğum kederlenme bir üst mevkiye geleceksin. Bizim gibi şeyhler, bir üst makama geçtikten sonra istifa etmeni, İslamiyet'i yükseltmeni, Allah'ın istediği ve istemediği şeyleri insanlara aktarmanı istiyoruz” dedi (Dikici, 2017).

Burada yine sorumluluk değerini görmekteyiz. Gerçekten memur rüyadan sonra terfi etmektedir. Somuncu Baba'nın emrini yerine getirmek için bir süre sonra bu görevinden istifa etmiştir ve İslam dinine hizmet etmeye başlamıştır. Bu menkıbe de memurun Şeyh Hamid-i Veli'nin isteğini yerine getirmesi açısından sorumluluk değerine uygundur.

4.1.6. Dürüstlük değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “dürüstlük” değerini “ahiret için çalışıyorduk” metninde görmekteyiz. Somuncu Baba günlerin birinde tarımla ilgilenen öğrencilerden birine tohum verdi. Tohumların birazını kendisi için birazını da öğrencinin kendi adına dikmesini istedi. Belli bir vakit geçtikten sonra Ekmekçi Koca tarlada tohumların yeşerip yeşermediğini görmek istedi. Beraber öğrencisiyle tarlaya gitti. Talebesi kendi bölümünde ekinlerin çıktığını

hocasında ise çıkmadığını gördü. Somuncu Baba hangisi bizim kısım dediğinde utandığı için kendi ekinlerinin çıktığı bölümü gösterdi. Ekmekçi Koca bu durum karşısında: “Ben öte taraf için uğraşıyordum. Lakin hangi kötülüğümün etkisiyle fani hayatım iyi oldu” diyerek kırgınlığını ifade etti. Öğretmeninin üzgün olduğunu gören öğrenci doğruyu söyleyerek hocasının gönül yorgunluğunu almaya çalıştı (Dikici, 2017).

Burada dürüstlük değeri vurgulanmaktadır. Somuncu Baba hem kendisi hem de talebesi için tarlaya tohum ekilmesini istiyor. Talebe bu görevi yerine getiriyor. Daha sonra tarlaya kontrole gidiliyor. Talebe kendi tarlasında ekin olduğunu şeyhinin tarlasında ise olmadığını görüyor. O sırada yalan söylüyor. Somuncu Baba'nın tarlasında ekinin çıktığını ifade ediyor. Ekmekçi Koca talebesinin yalan söylediğini anlıyor. Bu keramette talebenin dürüst olmadığını anlamaktayız.

4.1.7. Duyarlılık değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “duyarlılık” değerini “ineğin dilinden anlaması” metninde görmekteyiz. Somuncu Baba Hac dönüşü Aksaray'da sığır çobanlığı yapmaktadır. Bir gün yaşlı bir kadının ineği kaybolur. Çobanın yanına gelerek ineğinin bulunmasını ister. Ekmekçi Koca çoban olduğu için ineği bulmuştur (Karabulut, 1984).

Bu metinde duyarlılık değeri vurgulanmıştır. Çünkü kadının ineği kaybolmuştur. Çobana gitmiştir. Çoban da bu durumu görmezden gelememiştir. İneği bularak sahibine teslim etmiştir.

4.1.8. Saygı değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “saygı” değerini “Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları”, “Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması” metinlerinde görmekteyiz.

“Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları” menkıbesinde Somuncu Baba kendine bir mürit aramaktadır. Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli'yi duyar. Bir gün talebelerinden birine emir vererek onu getirmesini ister. Talebe bu emri yerine getirir. Ankara'ya gider ve Numan'ı bulur emri iletir. Hacı Bayram'da “davete icabet etmek lazımdır” diyerek teklifi kabul eder (Mecdi, 1853, aktaran Hızlı, 1987).

Burada saygı değerini görmek mümkündür. Çünkü Numan başka âlimlerden de müritlik teklifi almıştır ancak bunu kabul etmemiştir. Emri alır almaz Şeyh Hamid-i Veli'ye çok saygı

duyduğu için teklifi kabul etmiştir. Nitekim buluştuktan sonra Somuncu Baba'nın peşini hiç bırakmamıştır.

“Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması” menkıbesinde Yıldırım Bayezid Bursa'da bir Ulu Cami yaptırmıştır. Açılışın Cuma günü yapılmasını istemiştir. Bayezid Cuma günü gelip çıktığında vaazın Emir Sultan tarafından söylenmesine karar vermiştir. Fakat Emir Sultan bunu kabul etmemiştir. Emir Buhari: “Bu şehirde yani Bursa'da çok büyük âlimler bulunmaktadır ve zamanın şeyhi varken vaazı ben veremem, bu kutlu görev Somuncu Baba'ya aittir” der. Bunun üzerine sultan Ekmekçi Koca'ya aynı ricayı iletir. Somuncu Baba, kendisinin açığa çıktığını anlar ve bu duygu durumunu Emir Buhari'ye şu şekilde aktarır: “Hay Sultan Hay! Neden sırrımı açığa çıkardın (Akkuş, 2016)?”

Bu menkıbede de saygı değeri görülmektedir. Padişah hutbe okuma görevini Emir Sultan'a vermiştir. Emir Sultan ise bu teklifi “benden daha bilgili bir İslam âlimi var” diyerek kabul etmemiştir. Somuncu Baba'ya çok hürmet ettiği buradan anlaşılmaktadır. Ona saygısızlık yapmaktan çekinmektedir.

4.1.9. Sevgi değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde “sevgi” değerini “kalpleri kalaylamasını iyi biliriz” metninde görmekteyiz.

Konya'da bir âlim kaplarını kalaylatmak ister fakat Konya'da ki kalaycılar bunu ancak Somuncu Baba'nın yapabileceğini söylerler. Âlim kalkıp oraya gider. Somuncu Baba'yı bulur. Bu sırada Ekmekçi Koca Kur'an-ı Kerim okumaktadır. Âlim Şeyh Hamid-i Veli'nin Kur'an-ı Kerim okuyuşunu beğenmez. Kötü okuyor diye düşünür. Somuncu Baba, gönül gözü açık bir insan olduğu için ona dönerek şu şekilde konuşur: “Hoş geldin Konyalı oğlum biz Kur'an-ı Araplar gibi okumasını bilemeyiz, ama kalpleri kalaylamasını iyi biliriz” der (Turyan, 2010).

Bu menkıbede sevgi değerini görmekteyiz. Somuncu Baba'nın en büyük amaçlarından biri insanların kalbine sevgi tohumu ekmektir. Burada da Kur'an-ı Kerim okumasını pek beceremeyiz ama insanların kalbini rahatlatırız, temizleriz demiştir.

4.1.10. Yardımseverlik değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba'nın menkıbelerinde, “yardımseverlik” değerini “ineğin dilinden anlaması” ve “Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” metninde görmekteyiz.

“İneğin dilinden anlaması” menkıbesinde Somuncu Baba Hac dönüşü Aksaray’da sığır çobanlığı yapmaktadır. Bir gün yaşlı bir kadının ineği kaybolur. Çobanın yanına gelerek ineğinin bulunması için yardım ister (Karabulut, 1984).

Ekmekçi Koca çoban olduğu için ineği bularak kadına yardım eder.

“Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” menkıbesinde Somuncu Baba 1389 yılında Bursa’ya gelmiştir. Burada fırıncılık mesleğini yapmaya başlamıştır. Bu sıralarda Yıldırım Bayezid Osmanlı Devleti’nin başındadır. Niğbolu Savaşı kazanılmıştır. Bu zaferin üzerine padişah Bursa’da Ulu Cami’nin inşaatını başlatmıştır. Somuncu Baba inşaatta çalışan işçilere ve ustalara hiçbir ücret almadan ekmek vermiştir (Başer, 2006).

Fırıncının bu davranışında yardımseverlik değeri görülmektedir.

4.1.11. Vatanseverlik değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba’nın menkıbelerinde, “vatanseverlik” değerini “Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” metninde görmekteyiz.

“Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” menkıbesinde Somuncu Baba 1389 yılında Bursa’ya gelmiştir. Burada fırıncılık mesleğini yapmaya başlamıştır. Bu sıralarda Yıldırım Bayezid Osmanlı Devleti’nin başındadır. Niğbolu Savaşı kazanılmıştır. Bu zaferin üzerine padişah Bursa’da Ulu Cami’nin inşaatını başlatmıştır. Somuncu Baba inşaatta çalışan işçilere ve ustalara hiçbir ücret almadan ekmek vermiştir (Başer, 2006).

Somuncu Baba’nın bu davranışında vatanseverlik değeri görülmektedir.

4.1.12. Çalışkanlık değeriyle ilgili bulgular

Somuncu Baba’nın menkıbelerinde sorumluluktan sonra en fazla bulunan değerdir. “Ahiret için çalışıyorduk”, “Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın”, “Ulu Cami’nin açılması ve sırrın ortaya çıkması”, “ineğin dilinden anlaması” metinlerinde “çalışkanlık” değerini doğrudan veya dolaylı yoldan görmekteyiz.

“Ahiret için çalışıyorduk” menkıbesinde bu değer şöyle anlatılmaktadır: Somuncu Baba günlerin birinde tarımla ilgilenen öğrencilerden birine tohum verdi. Tohumların birazını kendisi için birazını da öğrencinin kendi adına dikmesini istedi (Dikici, 2017).

Örnekte de görüldüğü gibi Somuncu Baba talebesine tarlaya tohum ekmesi için görev vermektedir. Menkıbeyi okuduğumuzda talebe bu işi yerine getirmektedir. Bu durum öğrencinin çalışkan olduğunu göstermektedir. Çünkü talebe kaytarmamaktadır.

“Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın” menkıbesinde Somuncu Baba 1389 yılında Bursa’ya gelmiştir. Burada fırıncılık mesleğini yapmaya başlamıştır. Bu sıralarda Yıldırım Bayezid Osmanlı Devleti’nin başındadır. Niğbolu Savaşı kazanılmıştır. Bu zaferin üzerine padişah Bursa’da Ulu Cami’nin inşaatını başlatmıştır. Somuncu Baba inşaatta çalışan işçilere ve ustalara hiçbir ücret almadan ekmek vermiştir (Başer, 2006).

Somuncu Baba’nın bu davranışında çalışkanlık değeri görülmektedir. Hem fırıncılık yapması hem de ücret almadan ekmek dağıtması onun çalışkan biri olduğunu göstermektedir.

“Ulu Cami’nin açılması ve sırrının açığa çıkması” metninde Yıldırım Bayezid Bursa’da bir Ulu Cami yaptırmıştır. Açılışın Cuma günü yapılmasını istemiştir. O gün gelip çatmıştır. Vaaz okuma görevini Emir Sultan’a vermiştir. Fakat Emir “bu görevi benden daha iyi yapabilecek olan Somuncu Baba var” diyerek kabul etmemiştir. Bayezid bunu duyunca görevi Ekmekçi Koca’ya söylemiştir. Somuncu Baba sırrının ortaya çıkmasından yaşamı süresince korkmuştur ama endişesi burada başına gelmiştir. Somuncu Baba hutbe sırasında Fatiha suresine yedi anlam yüklemiştir (Akkuş, 2016).

Anlatıldığına göre Somuncu Baba’nın yaptığı hutbeyi o zamana kadar Bursa’da yaşayan hiç kimse duymamıştır. Çok ilmi şeyler söylemiştir. Halk şaşkınlığını gizleyememiştir. Toplum Ekmekçi Koca’nın büyük bir âlim olduğunu anlamıştır. Surenin birinci anlamını camideki herkes idrak etmiştir. İkincisini çoğu kişi anlamıştır. Üçüncüsünü bir kısım kişi algılayabilmiştir. Dördüncüsünü veliler bilebilmiştir. Diğer kalan üç anlamı ise camidekiler tarafından anlaşılmamıştır. Çünkü bunları çok büyük âlimlerin, evliyaların ve peygamberlerin anlayabileceği görülmüştür (Ulu, 2016).

Burada çalışkanlık değerini görmekteyiz. Fatiha suresini yedi farklı şekilde okuması, hutbede kimsenin duymadığı, bilmediği şeyleri söylemesi onun çok bilgili aynı zamanda ilmi anlamda da çalışkan biri olduğunu göstermektedir.

“İneğin dilinden anlaması” menkıbesinde Somuncu Baba Hac dönüşü Aksaray’da sığır çobanlığı yapmaktadır. Bir gün yaşlı bir kadının ineği kaybolur. Çobanın yanına gelerek ineğinin bulunmasını ister (Karabulut, 1984).

Menkıbe okunduğunda Somuncu Baba ineği bulmuştur. Bu onun çalışkan biri olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1. Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunan değerler.

Somuncu Baba'nın menkıbeleri	Bulunan değerler
Ahret için çalışıyorduk	Sorumluluk, dürüstlük ve çalışkanlık
Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları	Sorumluluk ve saygı
İran'ın surlarını Anadolu'ya götürüyorlar	Sorumluluk
Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın	Dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik ve çalışkanlık
Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması	Bilimsellik, sorumluluk, saygı ve çalışkanlık
Şüpheli ot	Sorumluluk
İneğin dilinden anlaması	Sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik ve çalışkanlık
Kalpleri kalaylamasını iyi biliriz	Sevgi
Evladım hiç üzülme	Sorumluluk
İdareyi layık olana teslim ederiz	Adalet
Ölünce ölmek	Estetik

4.2. İkinci Alt Problemlerle İlgili Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi şöyledir: Sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerler nelerdir? Sosyal bilgiler öğretim programında on sekiz değer (adalet, aile birliğine önem verme, bilimsellik, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, estetik, sevgi, saygı, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik) bulunmaktadır. Programda yer alan aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, eşitlik, özgürlük ve tasarruf değerlerine Somuncu Baba'nın menkıbelerinde ulaşamadık.

Tablo 4.2. Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerler.

Aile birliğine önem verme
Bağımsızlık
Barış
Eşitlik
Özgürlük
Tasarruf

4.3. Üçüncü Alt Problemlerle İlgili Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi şöyledir: Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerler sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabilir? Bu problem için ders kitaplarında kullanılabilecek adalet, yardımseverlik, bilimsellik ve sorumluluk değerleriyle ilgili etkinlik

örnekleri hazırlanmıştır. Etkinlik örneklerinde ilk olarak Somuncu Baba'nın hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra menkıbeleri aktarılmıştır. En son aşamada ise menkıbelerden yararlanarak öğrencilerin cevaplaması için değerlerle ilgili sorular sorulmuştur.

4.3.1. Adalet değeriyle ilgili etkinlik örneği

Somuncu Baba Yıldırım Bayezid döneminde yaşamış Osmanlı'nın kuruluşunda manevi anlamda ön plana çıkmış bir İslam âlimidir. Kaynakların çoğunluğuna göre Kayseri'de doğmuştur (Karabulut, 1984). Aksaray'da vefat etmiştir (Hızlı, 1987). Doğum tarihi net değildir. Ölüm senesi ise 1412'dir. Bursa'da somun sattığı için Somuncu Baba ismini almıştır (Karabulut, 1984). Yaşadığı yerlerde halk tarafından çok sevilmiştir (Şimşek, 2020). Yusuf Hakiki adında bir oğlu vardır (Bayramoğlu, 1989). Hacı Bayram-ı Veli'nin de hocasıdır (Ayni, 1924).

Günlerden bir gün Somuncu Baba ile oğlu arasında şu konuşmalar geçer:

-Bak çocuğum yönetimde iltimas, kayırma ve torpil benzeri şeyler olmaz. İşi bilene bırakmak dinimizin gereğidir. Öğrenci yetiştirmeye en uygun kişi Hacı Bayram'dır. Ben seni seviyorum ama adaletten ayrılamam. Yusuf Hakiki bu sözlerden sonra şunu söyledi:

-Baba büyük sultanlar bile öldükten sonra yerlerine oğullarını bırakmaktadırlar. Onlar İslamiyet'i, peygamberimizi bilmiyorlar mı? Bu ifadelerden sonra Somuncu Baba şu açıklamayı yaptı:

-Çocuğum söylediklerinde haklılık payı vardır. Hz. Peygamber her zaman adaletli olmayı emreder. Bazı geleneklerin yüzyıllarca devam etmesi hakikati değiştirmez. Herkes görevini hakkıyla yapmalı. Eğer adaletsizlik olursa devletler çöker (Karabulut, 1984).

Örneklerden de anlaşılacağı üzere Somuncu Baba kendinden sonra yöneticiliği Hacı Bayram-ı Veli'ye verir. Çünkü onun bu göreve daha hazır ve layık olduğunu düşünür. Oğlu Yusuf Hakiki buna çok kırılır. Babasına tavır alır. Ancak babası İslam tarihinden örnekler vererek oğlunun gönlünü alır. Yusuf Hakiki babasının konuşmalarından sonra ilerleyen yıllarda Hacı Bayram-ı Veli'nin müriti olur.

Yukarıdaki metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1- Somuncu Baba adaletli davranmış mıdır? Fikirlerinizi söyleyiniz.

.....
.....

2- Siz Somuncu Baba'nın yerinde olsaydınız çocuğunuz ve öğrenciniz arasında kalsanız nasıl davranırdınız? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

.....
.....

3- Yukarıdaki metni de dikkate alarak “iyi olmak kolaydır, zor olan adil olmaktır” sözünü açıklayınız.

.....
.....

4.3.2. Yardımseverlik değeriyle ilgili etkinlik örneği

Somuncu Baba Yıldırım Bayezid döneminde yaşamış, Osmanlı'nın kuruluşunda manevi anlamda ön plana çıkmış bir İslam âlimidir. Kaynakların çoğunluğuna göre Kayseri'de doğmuştur (Karabulut, 1984). Aksaray'da vefat etmiştir (Hızlı, 1987). Doğum yılı belli değildir. Ölüm senesi 1412'dir. Bursa'da somun sattığı için Somuncu Baba ismini almıştır (Karabulut, 1984). Yaşadığı yerlerde halk tarafından çok sevilmiştir (Şimşek, 2020). İnsanlara yaşamıyla örnek olmuştur. Kişilere saflık, iyilik, dürüstlük, adalet vb. birçok değeri göstermeye çalışmıştır. Yusuf Hakiki adında bir oğlu vardır (Bayramoğlu 1989). Hacı Bayram-ı Veli, Emir Sultan, Molla Fenari onun önemli öğrencilerinden bazılarıdır (Karabulut, 1984).

Somuncu Baba 1389 yılında Bursa'ya gelmiştir. Burada fırıncılık ile uğraşmıştır. Halka ekmeği satmıştır. O dönemde Osmanlı Devleti'nin hükümdarlığını Yıldırım Bayezid yapmıştır. Birçok alanda yenilikler, faaliyetler yapılmıştır. I. Bayezid Niğbolu Savaşı kazanıldıktan sonra Bursa'da bir Ulu Cami'nin yapılmasını istemiştir. Halkta elinden geldiğince yapılanlara destek çıkmaya çalışmıştır. Somuncu Baba Ulu Cami yapılırken fırıncılık mesleğine devam etmiştir. Bazı zamanlarda Ulu Cami'yi yapan işçilere ve ustalara hiçbir ücret almadan ekmeği vermiştir. Çalışanlar Somuncu Baba'nın ekmeğini çok sevmişlerdir (Başer, 2006).

Yukarıdaki metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1- Somuncu Baba işçilere ve ustalara neden bedava ekmek vermiştir? Fikirlerinizi paylaşınız.

.....
.....

2- Somuncu Baba'nın yerinde olsaydınız böyle bir davranışta bulunur muydunuz? Düşüncelerinizi açıklayınız.

.....
.....

3- Günümüzde insanlar böyle davranışlarda bulunuyorlar mı? Fikirlerinizi yazınız.

.....
.....

4.3.3. Bilimsellik değeriyle ilgili etkinlik örneği

Somuncu Baba Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşamış bir İslam âlimidir. Kaynakların çoğunluğuna göre Kayseri'de doğmuştur (Karabulut, 1984). Aksaray'da vefat etmiştir (Hızlı, 1987). Doğum yılı belli değildir. Ölüm senesi 1412'dir (Karabulut, 1984). Yusuf Hakiki adında bir oğlu vardır (Bayramoğlu, 1989). Hacı Bayram-ı Veli, Emir Sultan, Molla Fenari gibi birçok önemli isme yardımcı olmuştur (Karabulut, 1984). Yaşadığı yerlerde âlim olduğunu ortaya çıkarmamak için fırıncılık, çobanlık gibi meslekler yapmıştır (Başer, 2006; Karabulut, 1984). Aynı zamanda çok bilgili bir insandır. Zaman zaman insanları da eğitmiştir. Özellikle eğitim anlamında kişiler sıkıştığı zaman onların sorunlarına çare bulmaya çalışmıştır. Şanı, şöhreti, ünlenmeyi hiçbir zaman sevmemiştir. Bu durumu hissettiği yerlerden uzaklaşmıştır.

Yıldırım Bayezid Bursa'da bir Ulu Cami yaptırmıştır. Açılışın Cuma günü yapılmasını istemiştir. O gün gelip çatmıştır. Vaaz okuma görevini Emir Sultan'a vermiştir. Fakat Emir "bu görevi benden daha iyi yapabilecek olan Somuncu Baba var" diyerek kabul etmemiştir. Bayezid bunu duyunca görevi Ekmekçi Koca'ya vermiştir. Somuncu Baba sırrının ortaya çıkmasından yaşamı süresince korkmuştur ama korktuğu burada başına gelmiştir. Somuncu Baba hutbe sırasında Fatıha suresini yedi farklı şekilde okumuştur (Akkuş, 2016).

Anlatıldığına göre Somuncu Baba'nın yaptığı hutbeyi o zamana kadar Bursa'da yaşayan hiçbir kimse duymamıştır. Çok ilmi şeyler söylemiştir. Halk şaşkınlığını gizleyememiştir. Toplum Ekmekçi Koca'nın büyük bir âlim olduğunu anlamıştır. Surenin birinci anlamını camideki herkes idrak etmiştir. İkincisini çoğu kişi anlamıştır. Üçüncüsünü bir kısım kişi algılayabilmiştir. Dördüncüsünü veliler bilebilmiştir. Diğer kalan üç anlamı ise camidekiler tarafından anlaşılmamıştır. Çünkü bunları çok büyük âlimlerin, evliyaların ve peygamberlerin anlayabileceği görülmüştür (Ulu, 2016).

Yukarıdaki metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1- Yukarıdaki metne göre Somuncu Baba hangi özelliği ile insanların dikkatini çekmiştir? Düşüncelerinizi paylaşınız.

.....
.....

2- Sizde Emir Sultan vaazı okuyarak ön plana çıkmak yerine neden Somuncu Baba'nın bu işi yapmasını istemiştir? Fikirlerinizi yazınız.

.....
.....

3- Sizde Somuncu Baba eğitim anlamında nasıl kendini bu kadar geliştirebilmiştir? Fikirlerinizi paylaşınız.

.....
.....

4.3.4. Sorumluluk değeriyle ilgili etkinlik örneği

Somuncu Baba Osmanlı padişahlarından biri olan Yıldırım Bayezid döneminde yaşamış bir İslam âlimidir. Kaynakların çoğunluğuna göre Kayseri'de doğmuştur (Karabulut, 1984). Aksaray'da vefat etmiştir (Hızlı, 1987). Doğum tarihi belli değildir. Ölüm senesi 1412'dir. Yaşadığı şehirlerde farklı mesleklerle uğraşmıştır. Bursa'da ekmek sattığı için Somuncu Baba ismi verilmiştir (Karabulut, 1984). Aslında çok büyük bir âlimdir. Fakat hayatı boyunca zenginliği, şöhreti hiç sevmemiştir. Hep kimliğini gizli tutmuştur (Akkuş, 2016). Yusuf Hakiki adında bir oğlu vardır (Bayramoğlu, 1989). Hacı Bayram-ı Veli gibi bir öğrenciyi yetiştirmiştir.

Aynı zamanda Molla Fenari ve Emir Sultan'a yardımcı olmuştur (Karabulut, 1984). Osmanlı'nın manevi sultanlarından biri olarak bilinir.

Somuncu Baba günlerin birinde tarımla ilgilenen öğrencilerden birine tohum verdi. Tohumların birazını kendisi için birazını da öğrencinin kendi adına dikmesini istedi. Talebe bu isteği yerine getirdi. Belli bir vakit geçtikten sonra Ekmekçi Koca tarlada tohumların yeşerip yeşermediğini görmek istedi. Beraber öğrencisiyle tarlaya gitti. Talebesi kendi bölümünde ekinlerin çıktığını hocasında ise çıkmadığını gördü (Dikici, 2017).

Yukarıdaki metne göre aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1- Yukarıdaki metinde hangi değer vurgulanmaktadır? Fikirlerinizi açıklayınız.

.....
.....

2- Yukarıdaki metni de dikkate alarak günümüzde insanlar üzerlerine düşen görevleri ya da işleri düzgün bir şekilde yerine getirmekte midirler? Düşüncelerinizi paylaşınız.

.....
.....

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmayla ilgili tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Sosyal bilgiler dersinde değer öğretiminde edebi ürünlerden faydalanılabilir. Bu durum sosyal bilgiler öğretim programı tarafından da desteklenmektedir. Derste kullanılacak edebi ürünler fıkra, atasözü, deyim, şiir, hikâye, gazete, kitap, menkıbe vb. şeklinde ifade edilebilir. Araştırma konusu olan menkıbeler sosyal bilgiler dersinde edebi ürün denildiğinde çok fazla kullanılmamakta ya da akla gelmemektedir. Tarifi de çok fazla bilinmemektedir. Menkıbeler geçmişte yaşamış din büyüklerinin, İslam âlimlerinin; hayat hikâyeleri, başlarından geçen olaylar veya olağanüstülükler olarak ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımıyla ilgili çok fazla çalışma yapıldığı dikkati çekmektedir. Fakat edebi ürünlerden biri olan menkıbelerle ilgili çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Sarıköse (2002), yaptığı çalışmasında tarih konuların öğretilmesinde örnek olay çalışmasının kullanılabilirliğini belirtmiştir. Örnek olay çalışmasında da materyal olarak menkıbelerden faydalanılabileceğini ifade etmiştir. Menkıbelerin derse karşı öğrencilerin ilgisini arttıracaklarını söylemiştir. Bu edebi ürünlerle ilgili çalışmaların az sayıda olduğunu aktarmıştır. Öneri olarak ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın menkıbelerle ilgili çalışmalarını arttırabileceğini vurgulamıştır.

Sarıçelik (2002), yaptığı araştırmasında tarihi konularda menkıbe kullanımının öğrencilere ulusal bir görüş kazandırma, geçmişini sevmeye, büyük işler başarma gibi istenilen davranışların kazandırılmasında, çocukların topluma karışmasında ve ahlaki gelişimde etkili olduğunu vurgulamıştır. Menkıbelerin çocuğa ahlak bilinci kazandırma, halk ve vatan sevgisini öğretme, saflık, dürüstlük, eşitlik vb. değerleri benimsetme gibi işlevlerinin olduğunu belirtmiştir. Menkıbelerin bir kültür olduğunu ifade etmiştir. Yazar, tarihi konuların öğretiminde kullanılan menkıbelerle ilgili materyal seçimine, örnek olay ve soru cevap metoduna dikkat edilmesi gerektiğini öneri olarak sunmuştur.

Topçu ve Kaymakçı (2018), tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin menkıbe konusunda temel bilgilere sahip olduğu fakat gerek hizmet öncesi gerekse hizmet sırasında yeterli eğitim alınmadığı için menkıbelerin kullanımıyla ilgili problem yaşandığı ifade

edilmiştir. Öğretim programında menkıbe konusuna yeterince vurgu yapılmadığı aktarılmıştır. Önemli insanların biyografileri anlatılırken ya da ulusal ve manevi değerler öğretilirken menkıbelerden yararlanılabileceği söylenmiştir. Menkıbe kullanımında kazanımlara uygunluğa, öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarına dikkat edilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Öneri olarak sosyal bilgiler öğretiminde menkıbe kullanımıyla ilgili çalışmaların arttırılması, ders kitaplarında menkıbe örneklerinin fazlalaştırılması, hizmet öncesi ve hizmet sonrası menkıbelerle ve bu edebi üründen yararlanmayla ilgili eğitimlerin yapılması söylenmiştir.

Ağız (2019), yaptığı araştırmasında öğrencilerin sosyal bilgiler dersine merak ve ilgilerinin artması, hedeflere kolay ulaşılması için menkıbelerden yararlanılması gerektiğini söylemiştir. Çalışmasında ders kitaplarında menkıbe ürününün genel olarak yer almadığını ifade etmiştir. Menkıbe kullanımında kazanımlara, öğrencilerin ilgilerine, taleplerine ve gereksinimlerine dikkat edilmesi zorunluluğunu vurgulamıştır. Menkıbe kullanımının öğrencilere ulusal ve manevi değerleri kazandıracaklarını aktarmıştır. Tenkit anlamında ise öğretmenlerin konularla ilgili yeterli derecede menkıbelere hâkim olmadıkları, konuya uygun menkıbeye ulaşamaması, öğretim programında bu edebi ürüne gereken önemin verilmemesi gibi tespitlerde bulunmuştur. Yazar, sosyal bilgiler eğitiminde menkıbelerle ilgili çalışmaların arttırılması, hizmet öncesi ve hizmet sırasında öğretmenlere menkıbelerle ilgili eğitim verilmesi, ders kitaplarında menkıbe örneklerinin fazlalaştırılması gibi bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

Kayalı (2023), yaptığı çalışmasında sosyal bilgilerde menkıbe kullanımının öğrencilere faydaları açısından derse karşı olumlu tutum değişikliğinde bulunduğunu, derse karşı keyfin arttığını, öğrenmenin kolaylaştığını, maneviyatın keşfedildiğini, sebep-netice ilişkisi kurmanın fark edildiğini, akademik başarının arttığını, tarihi şahsiyetlere ilgi duyulmaya başlandığını ifade etmiştir. Yazar, lisans eğitimi sırasında menkıbelerle ilgili öğretmenlere uygulamalı eğitim verilmesi, sosyal bilgiler öğretmenlerinin menkıbe kullanımı sırasında teknolojiden faydalanması, sosyal bilgilerde menkıbe kullanımıyla ilgili çalışmaların arttırılması gibi bazı önerilerde bulunmuştur.

Hem yukarıdaki çalışmalara hem de teze bakılarak sosyal bilgilerde menkıbe kullanımıyla ilgili bazı bilgiler verilebilir. Derste menkıbe kullanmanın sosyal bilgiler öğretim programında bulunan birçok değeri aktarmada faydalı olabileceği söylenebilir. Bu edebi ürünün kullanımı dersi monotonluktan çıkarma, dikkat çekme, öğrencilerin ilgisini arttırma, geçmişî önemseme, tarihi, İslami ve edebi kişilikleri araştırma gibi birçok duruma olumlu katkı

sağlayabilir. Ancak yapılan çalışmalarda da vurgulandığı gibi menkıbeden yararlanmada öğretim programındaki öğrenme alanlarına, kazanımlara, öğrencilerin isteklerine, ihtiyaçlarına ve beklentilerine dikkat edilmesi gerekir. Öğretmenlerin derste menkıbe kullanımıyla ilgili eğitim bilimlerine de önem vermesi gerektiği söylenebilir.

Dikkat edilecek diğer bir husus ise menkıbelerin olağanüstü olaylar ve özellikler barındırmasıdır. Özellikle derslerde menkıbe seçilirken öğrencilerin yaşları dikkate alınarak onların anlayamayacağı, inanmayacağı ve kafaların karışacağı menkıbeler seçilmemelidir. Mümkün surette normal hayatta gerçekleşebilecek ya da karşılaşılabilecek basit menkıbelerin tercih edilmesi öğrenciler için daha faydalıdır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyal bilgilerde menkıbe kullanımıyla ilgili çalışmaların artırılması, öğretim programlarında bu edebi ürüne gerekli ilginin verilmesi, ders kitaplarında menkıbe sayılarının fazlaştırılması, menkıbelerle ilgili öğretmenlere hizmet öncesi ve hizmet sırasında gerekli eğitimin verilmesi genel olarak önerilmiştir. Bu önerilere katılmak mümkündür.

5.2. Sonuç

Toplumları ayakta tutan unsurların başında değerler gelmektedir. Değerlerin öğretilmesi ise büyük oranda eğitimle gerçekleşir. Değer ve değer aktarımında hayatın kendisini yansıtan sosyal bilgiler dersi ön plana çıkmaktadır. Bu duruma sosyal bilgiler dersi öğretim programında da yer verilmiştir. Programda edebi ürünlere vurgu yapılmıştır. “Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek unsurlar bölümünde; masal, destan, efsane, halk hikâyesi, atasözü, gibi türlerden faydalanılarak sosyal bilgiler dersi edebi ürünlerle takviye edilmelidir” ifadesi bulunmaktadır (MEB, 2018). Özellikle bu derste geçmişte yaşamış tarihi, İslami, edebi şahsiyetlerin hayatlarına, eserlerine, şiirlerine, menkıbelerine, kerametlerine vb. derslerde yer verilebilir. Edebi ürünler vasıtasıyla değer aktarımı veya değerler eğitimi gerçekleştirilebilir.

Yukarıdaki açıklamayı da dikkate alarak bu çalışmada Somuncu Baba'nın menkıbeleri sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler bakımından incelenmiştir. Çalışma üç problem sorusu üzerinde şekillenmiştir. Birincisi Somuncu Baba'nın menkıbelerinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerden hangilerinin olduğunu tespit etmek. İkincisi sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerleri bulmak. Üçüncüsü problem ise Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerlerin

sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabileceğine ilişkin etkinlik örnekleri sunmak. Araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz kullanılmıştır.

Çalışmada, kaynakların incelenmesi neticesinde Somuncu Baba'nın on bir tane menkıbesi (ahiret için çalışıyorduk, Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları, İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar, Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın, Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması, şüpheli ot, ineğin dilinden anlaması, kalpleri kalaylamasını iyi biliriz, evladım hiç üzülme, idareyi layık olana teslim ederiz, ölünce ölmek) veri olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci problemi Somuncu Baba'nın menkıbelerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesidir. Araştırmanın birinci problemine yönelik olarak şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Sosyal bilgiler dersi öğretim programında on sekiz değer (adalet, aile birliğine önem verme, bilimsellik, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, estetik, sevgi, saygı, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik) yer almaktadır. Somuncu Baba'nın menkıbelerinde on iki değer doğrudan veya dolaylı olarak yer aldığı görülmektedir. Bu değerler: Sorumluluk, bilimsellik, estetik, sevgi, saygı, duyarlılık, adalet, dürüstlük, dayanışma, yardımseverlik, çalışkanlık ve vatanseverlik. En çok bulunan değer sorumluluktur. Ondan sonra çalışkanlık gelmektedir. Diğer değerler ise dengeli dağılmıştır. Bazı menkıbelerde birden fazla değer görülmüştür.

Somuncu Baba'nın menkıbelerinin tek tek incelenmesinde bulunan değerler şöyledir: "Ahiret için çalışıyorduk" menkıbesinde "sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık" değerlerine; "Hacı Bayram-ı Veli ile karşılaşmaları" menkıbesinde "sorumluluk, saygı" değerlerine; "İran'ın sırlarını Anadolu'ya götürüyorlar" menkıbesinde "sorumluluk" değerine; "Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın" menkıbesinde "dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, çalışkanlık" değerlerine; "Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması" menkıbesinde "bilimsellik, sorumluluk, saygı, çalışkanlık" değerlerine; "şüpheli ot" menkıbesinde "sorumluluk" değerine; "ineğin dilinden anlaması" menkıbesinde "sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik, çalışkanlık" değerlerine; "kalpleri kalaylamasını iyi biliriz" menkıbesinde "sevgi" değerine; "evladım hiç üzülme" menkıbesinde "sorumluluk" değerine; "idareyi layık olana teslim ederiz" menkıbesinde "adalet" değerine; "ölünce ölmek" menkıbesinde "estetik" değerine ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci problemi sosyal bilgiler öğretim programında bulunup Somuncu Baba'nın menkıbelerinde bulunmayan değerleri tespit etmektir. Menkıbelerde, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, eşitlik, özgürlük, tasarruf ve vatanseverlik değerlerine ulaşamamıştır.

Araştırmanın üçüncü problemi, Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl kullanılabilceğini tespit etmektir. Bu probleme yönelik olarak çeşitli değerlerle ilgili etkinlik örnekleri verilmiştir. Burada şu hususa dikkat edilmiştir: Somuncu Baba'nın bazı menkıbelerini öğrencilerin anlaması zor olabilir. Ondan dolayı öğrencilerin anlayabileceği menkıbelere yönelik etkinliklere yer verilmiştir. "Sorumluluk" değeri için "ahiret için çalışıyorduk" menkıbesi, "bilimsellik" değeri için "Ulu Cami'nin açılması ve sırrın ortaya çıkması" menkıbesi, "adalet" değeri için "idareyi layık olana teslim ederiz" menkıbesi, "yardımseverlik" değeri için Emir Sultan ile karşılaşması ve ateşsiz fırın" menkıbesi etkinlik örneklerinde kullanılmıştır.

5.3. Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda bazı öneriler şöyledir:

- . Sosyal bilgiler eğitiminde Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerlere yönelik araştırmalar arttırılabilir.
- . Sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlerle ilgili Somuncu Baba'nın menkıbelerine yer verilebilir.
- . Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerleri öğrencilerin daha iyi anlaması için Aksaray ve Malatya Darende'de ki türbelerine ziyarette bulunulabilir, müzeleri gezilebilir.
- . Somuncu Baba'nın menkıbelerindeki değerleri öğrencilerin daha iyi kavrayabilmesi için derslerde konuyla ilgili filmler ve belgeseller izlettirilebilir.
- . Öğrencilere, onların yaşlarına, ilgi, ihtiyaç ve isteklerine dikkat ederek Somuncu Baba'nın bazı menkıbelerindeki değerleri araştırma, derste anlatma, sunumda bulunma veya proje yapma gibi görevler verilebilir.

KAYNAKLAR

- Abanoz, S. (2023). Ziyaret dindarlığı üzerine psikososyolojik bir araştırma: Hacı Bayram-ı Veli örneği. *Kocatepe İslami İlimler*, 6(1), 20-39.
- Abdullah, S. (1872). *Semerât-Ül-Fuad*. Y. K. Necefzade (Çev.). Neşriyat Yurdu.
- Açılan, A. (2023). *Türk-İslâm menkıbelerinin tahlili* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Ağız, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerle Kütahya ili menkıbelerinde geçen değerlerin karşılaştırılması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Ağca, T. (2016). Yusuf Hakîkî'ye (ö. 1487) göre seyr-ü sülûk. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 35, 126-145.
- Ak, M. (2016). Edebiyatımızın klasik döneminde Aksaray şairleri ve Aksaray'da şiir ortamı. *Mütefekkir*, 3(5), 53-84.
- Akar, B. (2021). *Nurettin Topçu'nun eserlerinde sosyal bilgiler programındaki değerlere yer verilme durumu* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Akgündüz, A. (1995). *Arşiv belgeleri ışığında Somuncu Baba ve neseb-i alisi*. Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı.
- Akgündüz, A., Öztürk, S., & Baş, Y. (2002). *Darende Tarihi*. Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı.
- Akkuş, M. (2016). *Somuncu Baba hayatı, neseb-i alisi ve külliyesi*. Nasihat.
- Algül, H., & Azamat, N. (1995). Emîr Sultan. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 11, 246-248.
- Alimcan, D., & Şam, E. A. (2017). Sosyal bilgiler dersi boyutunda değerler eğitiminin önemi ve medyanın değerler üzerindeki etkisi. *Milli Eğitim*, 215, 239-259.
- Altunel, S. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde eğitsel oyunlar yoluyla kök değerlerin kazandırılması: bir eylem araştırması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Altuntaş, M. C. (2021). Somuncu Baba'ya nispet edilen Şerh-i Hadis-i Erbain'in yeni tespit edilen Abdülbaki Gölpinarlı tercümesi. *İslami İlimler*, 16(2), 149-172.
- Altuğ, M. (2021). Yusuf Hakîkî Baba'nın Mahabbetnâmesi ve dil özellikleri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 22, 439-467.
- Araz, N. (1958). *Anadolu evliyalari*. Fetiş.

- Arbaş, H. (1992). *Hacı Bayram-ı Veli külliyesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Aslan, M. (2018). Molla Fenârî'nin varlık ve bilgi anlayışı. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 47, 503-506.
- Aslan, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *IJOESS*, 7(25), 203-227.
- Aşkar, M. (1992). *Molla Fenârî ve vahdet-i vücûd felsefesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Aşkar, M. (1997). Osmanlı Devleti'nde âlim-mutasavvıf prototipi olarak: ilk şeyhülislam Molla Fenârî ve tasavvuf anlayışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, XXXVII, 385-401.
- Atabek, F. (2020). Yusuf Hakiki Baba'nın Muhabbetname isimli mesnevisinde nefis kavramı. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat*, 8(21), 109-132.
- Ateş, N. (2017). *Emir Sultan külliyesi (XV-XVII. yüzyıllar)* (Tez No. 481462) [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. Sanat Tarihi Tezleri.
- Ateş, N. (2019). Bursa Emir Sultan külliyesi vakıfları (kuruluşundan XVII. yüzyıl sonuna kadar). *Vakıflar*, 52, 9-27.
- Avcı, E. K., Faiz, M., & Turan, S. (2020). Etkili vatandaşlık eğitiminde değerler eğitim sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşünceleri. *Değerler Eğitimi*, 18(39), 263-296.
- Ay, O. (2023). Tasavvufi risâlelerden oluşan bir mecmû'a: "tasavvuf mecmû'ası". *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları*, 16, 103-117.
- Aydın, A. (2014). Klasik Türk edebiyatında divana isim verme. *Ekev Akademi*, 59, 45-59.
- Aydın, E. (2019). *Ömer Nüzhet Efendi'ye göre 18. yy.'da bir sufi biyografisi: Neccârzâde Mustafa Rıza Efendi (Menkıbe-i Evliyâiyye Fî Ahvâli Rızâiyye)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Aydın, H. (1991). *İslam Hukuku ve Molla Fenari*. İşaret.
- Aydın, İ. H. (2020). Molla Fenârî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 30, 247, 248.
- Ayni, M. A. (1924). *Hacı Bayram Veli*. H. R. Yaralı (Haz.). Büyüyenay.
- Azamat, N. (1995). Erdebili Alaeddin. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 11, 279.
- Bacanlı, H., & Dombaycı, M. A. (2012). Değer eğitiminde değer boyutlandırma yaklaşımı. *II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu (16-18 Kasım 2012)*. 889-912.
- Bahadır, S. (2018). Tasavvufta keramet gösterme ve sırrın ifşa olmasının siyasi ve sosyal sonuçları. *Karadeniz Sosyal Bilimler*, 10(18), 289-298.

- Balcı, F. A., & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 14(1), 195-213.
- Balık, S. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer merkezli okul kültürüne ilişkin tutumları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Başçı, Z. (2012). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Başer, Ş. (2006). *Şeyh Hamideddin-i Aksaray-i-Şeyh Hamid-i Veli-müridi Hacı Bayram-ı Veli*. Akın Ofset.
- Bayramoğlu, F. (1989). *Hacı Bayram-ı Veli yaşamı-soyu-vakfı*. TTK.
- Biter, M., & Çalışkan, H. (2019). Sosyal bilgiler derslerinde eğitsel oyunlarla değerler eğitimi: bir eylem araştırması. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 1(1), 1-28.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar*, 4(29), 322-348.
- Boran, M. (2017). *Menakıbnamelerin yapısalcı yöntemler ile incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Boyalık, M. T. (2007). *Molla Fenari'nin Aynu'l Âyan adlı tefsirinin mukaddimesi (tahlil ve değerlendirme)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Boz, E. (2013). Yûsuf Hakîkî. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 44, 10,11.
- Bozkurt, Y. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel değerlere duyarlılık düzeyleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Câmî, A. (1478). *Nefahâtü'l-Üns*. L. Çelebi (Ter.). S. Uludağ & M. Kara (Haz.). Marifet.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarını ilişkin görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Cebecioğlu, E. (1991). *Hacı Bayram-ı Veli*. Kültür Bakanlığı.
- Cebecioğlu, E. (1994). *Hacı Bayram Veli ve tasavvuf anlayışı*. Muradiye Kültür Vakfı.
- Cengiz, M. A., Adıgüzel, Y., & Gülseren, M. (1965). *Somuncu Baba*. Şeyh Hamid-i Velî Camii İhya Ve Onarım Derneği.
- Ceviz, N. B. (2021). *2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaya düzeyinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- Ceyhan, S. (2010). Molla Fenârî ve bir usul metni olarak Şerhu Dîbâceti'l-Mesnevî. *İslâm Araştırmaları*, 23, 75-115.
- Ceylan, İ. (2019). Manevi eğitim açısından Hacı Bayram-ı Veli'nin şiirlerinde varoluşçu temalar. *Eskiye*, 39, 391-418.
- Cımbız, N. S. (2019). *Namık Kemal'in tiyatro eserlerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler bağlamında incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Çağlar, E. (2018). Aksaray'da çekilen Somuncu Baba filminde aile. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8(1), 85-100.
- Çakal, A. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde değer analizi yöntemi ile değer öğretiminin vignette tekniği ile değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Çakır, O. (2016). *Menkıbe-i Fahr-i Kâinat'ta dinî ve kültürel unsurlar* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Çal, F. (2017). *Rize'de evliyâ menkıbeleri ve türbeler etrafında oluşan ritüeller* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Çanak, A. (2018). *Emir Sultan ve vakıfları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Çardak, F. (2020). Fâtiha suresi bağlamında Sadreddin Konevî ve Molla Fenârî'nin tefsirlerine kavramsal bakış. *İlahiyat*, 3, 141-157.
- Çelik, A. (2020). Molla Fenârî'ye atfedilen Şurûtü's-Salât adlı eserin manzum tercümesi. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 3(1), 25-57.
- Çiçek, M. (2009). *Molla Fenari ve Fazlur Rahman'ın Kur'an'a yaklaşımları* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çoruh, Ş. (?). *Emir Sultan*. Kervan.
- Çoşkun, B. (2022). *9-12 yaş çocuk kitaplarının, sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi: Gülten Dayıoğlu örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Demirci, B. (2012). *Bursa Emir Sultan Camii haziresinde yer alan mezar taşlarının kitabelerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Demirel, G. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kök değerler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Dikici, R. (2017). *Hamid-i Veli (Somuncu Baba) Hacı Bayram-ı Veli Taceddin-i Veli ve Evradları*. Akif.

- Doğan, S. (2012). Somuncu Baba'nın eğitim metodu. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 4(13), 123-134.
- Eken, B. (2023). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Ekici, M. F. (2022). *Türk mitolojisinin Alevi-Bektaşi menkıbelerindeki izleri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- El-Askerî, A. (1550). *XV-XVI. Asır Bayrâmî-Melâmîliği'nin kaynaklarından Mir'âtü'l-Işk'ı*. İ. E. Erünsal (Nşr.). AYK TTK.
- Erdoğan, M. E. (2010). *Molla Fenârî'nin usûl-i fıkıh görüşleri (Molla Fenârî'nin Fusûlü'l-Bedâi adlı eseri çerçevesinde)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Eren, H. (2022). Dîvân'ından hareketle Yusuf Hâkîkî'nin anlam dünyasında söz ve sözün önemi. *International Journal of Filologia*, 8, 77-87.
- Erünsal, İ. E. (1995). *Ekrem Hakkı Ayverdi hatıra kitabı*. İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Ertürk, F. Z. (2022). *İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin gerçek ve menkıbevi kimliği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Eryılmaz, Ö., & Köse, T. Ç. (2018). Sosyal bilgilerde edebi ürünler ve değerler eğitimi: Küçük Prens örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri*, 9(1), 65-79.
- Evmeş, A. (2021). Molla Fenârî'nin önermeler konusuna yaklaşımı. *Mantık Araştırmalar*, 3, 35-51.
- Göldağ, B. (2015). *Orta öğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya ili örneği)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Gölpınarlı, A. (1931). *Melamilik ve Melamiler*. Devlet.
- Gölpınarlı, A. (1988). Celvetiye. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 3, 67-69.
- Güçlü, B. (2014). *Molla Fenârî'nin bilgi ve varlık anlayışı* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güçlü, B. (2014). Molla Fenârî'ye göre varlıkların zuhûrunda ilâhî isimlerin rolü. *Marife*, 14(3), 127-141.
- Gül, M. N. Ö. (2022). *Yerel tarih ve kültür unsurlarının sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi açasından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Güler, Ö. S. (2014). *Emir Sultan'ın tarihi-menkıbevi şahsiyeti, menakıbnameleri ve İbrahim oğlu Zeyneddin el-Hac Kasım'ın telif ettiği Emir Sultan Menakıbnamesi'nin transkripsiyonu* [Yayınlanmamış lisans bitirme tezi]. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.

- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Gümüş, K. S. (2019). Yûsuf Hakîkî Baba'nın şair ve şiir anlayışı. *SUTAD*, 46, 153-177.
- Gümüş, K. S. (2020). *Yûsuf Hakîkî Baba Dîvânı'nın dinî-tasavvufî kelime, tâbir ve kavramlar bakımından tahlili* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Gündeş, O. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde Kutadgu Bilig'in değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Gündüz, M. (2022). *Türk destanlarının sosyal bilgiler dersindeki yeri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin milli değerlerin öğretimine yönelik tutumları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Güngör, Ö. (2016). Yûsuf Hakîkî Baba'nın dîvânında yer alan mersiyeleri. *I. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (27-29 Ekim 2016)*. 721-729.
- Gürer, B. (2015). Molla Fenârî'nin Osmanlı medrese geleneği ve Osmanlı düşüncesi üzerindeki tesirleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 39, 121-142.
- Gürer, B. (2022). Hacı Bayram-ı Veli'nin öğretiminde din eğitim açısından öne çıkan değerler. *Talim: Journal Of Education In Muslim Societies And Communities*, 6(2), 217-234.
- Güven, Ö. (2021). Yahya B. Bahşi'ye ait Emir Sultan Menakınamesi'nin İ.Ü. nadir eserler kütüphanesi ty. 7 numarada kayıtlı olan nüshası üzerine. *Karabük Türkoloji*, 4(4), 12-37.
- Hızlı, M. (1987). Somuncu Baba. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 2(2), 263-271.
- Horuzoğlu, M. (2021). *Sosyal bilgiler 6 ve 7. Sınıf ders kitabındaki haberlerin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Irmak, B. (2021). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler bağlamında analizi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- İnce, M. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- İvgin, H. (1988). Somuncu Baba gerçeği ve Hacı Bayram-ı Veli ile ilişkisi. *III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu (19-21 Ekim 1988)*. M. Yardımcı & T. K. Makal (Haz.). 149-152.
- Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Kahraman, N. (2009). *Menakıb-ı Emir Sultan (Hüsameddin Bursevi) inceleme ve metin* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim*, 187, 138-145.
- Kandemir, K., & Torun, E. (2020). İstiklal Marşı'nın sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar*, 4(2), 267-284.
- Karabela, D. (2014). *Dini hikâye ve menkıbelerin ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanımı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Karabulut, A. R. (1984). *Kayseri'de meşhur mutasavvıflar. ?*
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Karatekin, E. (2016). *Ömer Seyfettin hikâyelerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan değerler açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Kaya, F. (2021). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile insan hakları yurttaşlık ve demokrasi derslerindeki değerlere ilişkin tutumları* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Kayalı, F. (2023). *Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Kesenceli, R. (2004). Somuncu Baba. *Somuncu Baba Kültür ve Edebiyat Araştırma*, 50, 7-10.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kılcan, B. (2009). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri (Kırşehir ili örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Kılıçarslan, M. (2018). Molla Fenârî'nin "Aynu'l-A'yân" adlı eseri üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Social Science*, 70, 339-356.
- Kızıldağ, H. (2019). Mevlevî Menkıbeleri'nde kozmik unsurlar. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları*, 1(2), ?.
- Kızıllar, H. (2012). Osmanlılarda ilk yerel manevi oluşum: Hacı Bayram Veli ve Bayramiye ekolünün Anadolu'ya etkisi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 32, 67-80.
- Kurtulmuş, M. (2009). *İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer analizi yaklaşımının etkililiğinin belirlenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.

- Kuşsan, A. (2015). *Sırr-ı esrar Somuncu Baba*. Uğur Tuna.
- Köç, A., Demirkaya, H., & Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi açısından Mehmet Akif ve Safahat. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri*, 7(13), 98-118.
- Köksel, B. (2019). Halk İslam'ı bağlamında Somuncu Baba ile ilgili halk anlatıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 12(68), 227-232.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Şubat, 02, 2024, [201812103847686-SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI .pdf \(meb.gov.tr\)](https://www.meb.gov.tr/201812103847686-SOSYAL_BILGILER_OGRETIM_PROGRAMI.pdf)
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu genel amaçlar*. Şubat, 02, 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- Memişoğlu, H. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Science*, 6(3), 405-425.
- Mindivanlı, E., Küçük, B., & Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları*, 1(3), 86-94.
- Musalı, N. (2016). Şeyh İbrahim Safevî Dönemi'nde Erdebil tekkesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma*, 80, 9-30.
- Ocak, A. Y. (2016). *Kültür tarihi kaynağı olarak Evliya Menâkıbnâmeleri*. Timaş.
- Ovacık, Z. (2020). XV. yüzyıl Osmanlısında hakikate aşkla bir yolculuk: Yûsuf Hakîkî'de felsefe, akıl ve aşk. *Mütefekkir*, 7(13), 75-100.
- Özdil, O. (2014). Somuncu Baba'nın mezarı üzerine bazı tespitler. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar*, 11, 241-258.
- Özer, H. (2016). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Özgür, A., & Şeker, M. (2022). Seyyid Ahmet Arvasi'nin sosyal bilgiler değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim*, 7(1), 305-329.
- Öztürk, C., Keskin, S. C., & Otluoğlu R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Akademi.
- Pırnaz, E. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşleri (Kahramanmaraş ili örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Polatoğlu, A. (2008). *İsmail Hakkı Bursevi'nin Şerh-i Ebyat-ı Hacı Bayram-ı Veli adlı eseri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Pulat, Y. (2016). *Osmanlı yükselme ve duraklama devri hadis çalışmaları (1453-1699 arası)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Üniversitesi.
- Sağlam, R. (2003). *Gülşen' in solmayan gülü Şeyh Hamid-i Veli*. Visan.
- Sancak, Y. (2011). *Mevlana'nın Mesnevi adlı eserinin sosyal bilgilerde değer kazanımındaki rolü (nitel bir araştırma)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Saraçoğlu, T. N. (2009). *Molla Fenârî ve ailesinin Bursa kültürüne katkıları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Sarıçelik, K. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1974 Kıbrıs Barış Harekatına kadar)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Sarıköse, B. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (Selçuklu ve Osmanlı Tarihinden örnekler çerçevesinde)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Sarıköse, B. (2011). Tarih öğretiminde menkıbelerin kullanılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 26, 311-321.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Shasivari, B. (2017). *Balkanlar'da dinî şahsiyetlerle ilgili menkıbeler (Makedonya-Kosova örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Softaoğlu, M. (2023). *Swot analizine göre değerler eğitiminde sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Sunar, C. (1975). *Melamilik ve Bektaşilik*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Şahin, H. (2009). Somuncu Baba. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 37, 377, 378.
- Şanlı, M. (2021). *Orhun Abidelerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programından yer alan değerler bakımından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Şimşek, S. (2020). *Somuncu Baba Hazretlerinin Evradı Evradı Safeviyye*. Buhara.
- Tahir, B. M. (1924). *Osmanlı müellifleri*. A. F. Yavuz & İ. Özen (Haz.). Meral.

- Tahir, B. M. (1925). *Hacı Bayram-ı Veli*. M. Çelik (Haz.). Özgü.
- Taşgın, A. (2016). Erdebil tekkesinin Rum'da son temsilcilerinden Yusuf Hakiki Baba. *I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016)*. 192-198.
- Taşgın, A., & Atay, Ö. (2018). Erdebil tekkesi iki şeyhinin seyahati ve sonuçları: Dede Hoca Alaaddin Ali ve torun Şeyh Cüneyt'in Erdebil dışında kalan türbeleri. *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı (18-20 Ekim 2018)*. 575-594.
- Taşköprülüzâde, A. (1558). *Eş-Şakîku'n-Mu'mâniyye Fî Ulemâ'd-Devleti'l-Osmâniyye*. M. Tan (Çev.). İstanbul: İz.
- Topal, Ş., & Şirin, M. M. (2022). Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislâmı Molla Fenârî ve Fusûlü'l-Bedâyi fi Usûli's-Şerâyi adlı eseri üzerine metodolojik bir inceleme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 22, 188-214.
- Topçu, E., & Kaymakçı, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 20(1), 281-305.
- Toraman, K. D., & Memişoğlu, H. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün ve görsellerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International of Social Sciences and Education*, 8(2), 198-217.
- Tosun, A. A. (2022). *5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının Türk kültür değerleri açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Tuncer, M. (1991). *Molla Fenârî ve Fâtiha sûresi tefsiri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Turan, S. (2015). Nitel araştırma nedir?. S. Turan (Ed.), *Nitel araştırma* (s. 3-21) içinde. Nobel.
- Turyan, H. (2010). *Somuncu Baba Şeyh Hamid-i Veli hayatı eserleri görüşleri*. Merassa.
- TDK. (2024). *Güncel Türkçe sözlük*. Şubat, 02, 2024, <https://sozluk.gov.tr/>
- Tülüceoğlu, F. (2022). *Yunus Emre Divanı'nın sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Uğur, A. (2013). *Emir Sultan Menakıbnameleri ve Nimetullah'ın Menakıb-ı Emir Sultan adlı eseri (inceleme-metin)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Ulu, M. (2013). *Somuncu Baba aşkın sırrı*. Karatay Akademi.
- Ulu, M. (2016). *Somuncu Baba Şeyh Hamid-i Veli hayatı ve eserleri*. Aksaray Belediyesi Kültür.
- Ulu, M. (2021a). Menkıbeler ekseninde bir zahir-bâtın yolcusu: Somuncu Baba. *Folklor Akademi*, 4(3), 452 – 463.
- Ulu, M. (2021b). Şeyh Hâmid-İ Velî (Somuncu Baba) ve ona atfedilen “Zikir Risâlesi” adlı eser. *Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi SBE*, 11, 58-75.
- Ulu, M. (2021c). Şeyh Hâmid-İ Velî (Somuncu Baba) Ve Silâhü'l-Mürîdîn adlı eseri. *Millî Kültür Araştırmaları*, 5(1), 135-146.
- Ulu, M. (2022). Şeyh Hâmid-i Velî'ye (Somuncu Baba) atfedilen ve ondan bahseden eserlerdeki tasavvufî kavramlar. *Eskiyeni*, 46, 395-426.
- Uludağ, S. (1997). Halvetiyye. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 393-395.
- Uygur, H. S. (2022). *Millî mücadele konulu romanların sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından analizi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Üğdül, Ş. (2021). *Popüler çizgi filmlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Ünal, İ. H. (1999). İslam kültüründe kırk hadis geleneği ve Şeyh Hamid-İ Veli'nin Hadis-i Erbain şerhi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 39(1), 137-146.
- Vicdani, S. (1995). *Tarikatlar ve silsileleri*. İ. Gündüz (Haz.). Enderun.
- Yeşil, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yıldırım, A. (2008). *Hacı Bayram-ı Veli ve tasavvufî görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Yıldırım, İ. (2013). Molla Fenârî: ilmî kişiliği, fıkıhla ilgili eserleri ve Osmanlı fıkıh tarihindeki yeri. *Türkiye Araştırmaları Literatür*, 11(22), 255-284.
- Yılmaz, H. K. (1993). Celvetiyye. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7, 273-275.

Yılmaz, M., & Yılmaz, Ö. F. (2017). Sınıf ve okul öncesi öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 6(2), 737-748.

Yılmaz, Ö. (2017). Osmanlı'da padişah sufi ilişkisi: Yıldırım Bayezid-Emir Sultan örneği. *Akademiar*, 2, 135-155.

Zengin, Ş. G. (2019). *Sürelî yayınlardaki menkıbelerle ilgili çalışmaların açıklamalı bibliyografyası* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

EKLER

EK-1: Aksaray Somuncu Baba Külliyesi

EK-2: Malatya Darende Somuncu Baba Külliyesi

